СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

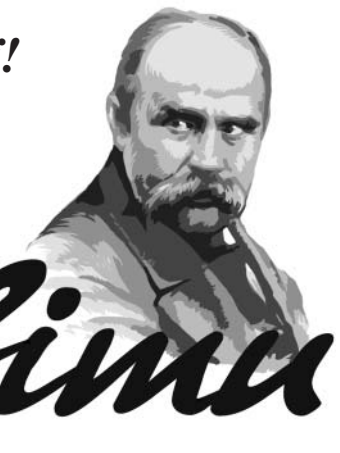

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК **17—18 (1018), 25 квітня — 8 травня 2019**

“Христос воскрес!” — навкруг лунає, і душу радість огортає. Хай завжди нам усім щастить, і хай Вкраїну Бог благословить!

Пасхальне послання

Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет звернувся до всіх вірних Української Православної Церкви з пасхальним посланням, в якому, зокрема, сказав:

— Пасха, або Воскресіння Христове, це — свято життя, яке торжествує перемогу над смертю. Православну Церкву справедливо називають Церквою воскреслого Христа. І це справді так, бо в перемозі над смертю, тобто у воскресінні мертвих, ми бачимо найбільше виявлення нашої віри. Православна Церква урочисто співає: “Смерті святкуємо умертвіння, пекла знищення, іншого, вічного життя початок...”. Ці натхненні слова пасхального богослужіння розкривають причину нашої радості...

Нехай світло Воскресіння Христового зберігає в наших серцях радість життя, взаємну любов. Нехай Милосердний Господь дарує нам перемогу над зовнішніми і внутрішніми ворогами, видимими й невидимими, нехай приведе все українське православ’я до об’єднання в єдину помісну автокефальну Українську Православну Церкву, щоб усі ми жили в мирі, злагоді та єдності. Ми, сини й дочки Небесного Отця, зміцнені перемогою життя над смертю, натхненні Божественною любов’ю, обіймімо один одного і промовмо:

ВОІСТИНУ ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Населення обрало вирок, а не майбутнє

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

У газеті “Слово Просвіти” (ч. 15 за 2019 рік) опублікував статтю “Українці — ми народ чи населення?”. В одному з коментарів до неї мені написали: “Сподіваюся, що народ, хоч побачимо 21 квітня”. Того ж судного для нас дня, після оприлюднення результатів екзит-полу, мені написали: “Виявляється, ми поки населення. І не просто населення, а населення з глибоким синдромом гомосовєтікуса”. В іншому, надісланому мені на Facebook листі, прочитав таке: “Бажання поміняти Порошенка — це ознака демократії... А ось бажання поміняти Порошенка на Зеленського — це вже ознака божевілля!”.

Наводжу ці два записи не щоб комусь дошкулити, а як штрих до образу складного українського стану 2-ї половини 3-го десятиліття державної незалежності України. Бо якими ще словом, як не “складний стан”, можна назвати те, що три чверті мешканців держави делегує своє право керувати нею віртуальній постаті без політичного досвіду?

Це наслідок закинутого свого часу прем’єр-міністром України Леонідом Кучмою слогану: “Буде економіка — буде все”. Це наслідок того, що від 1991 року на рівні держави мало хто (за винятком короткого періоду Віктора Ющенка) працював над тим, аби з генетичного матеріалу “совєтскій чєловєк” виростити добірний плід українського народу. Тому наступне покоління “совєтского чєловєка”, по суті, виховане у час незалежності, на велике здивування світу стало у більшості своїй цинічним, меркантильним та національно байдужим.

У нас довгі роки замість національного будівництва і в етнічному, і в економічному плані йшло зваблювання електорату дешевим популізмом, який перезапускався під час кожних нових виборів. І не багато робилося для реальних змін, бо потім треба було б шукати нові звабливі штампи. Яскравий приклад цього — “Новий курс України” Ю. Тимошенко, який базувався на її “Українському прориві” 2006 року. Проте не одна вона у нас в тому плані “оригінальна”...

За важку і невдячну справу зламати хребет цій системі в умовах путінської агресії, успадкованої від Януковича кризи та цинізму значної частини українського політикуму, взявся Петро Порошенко. У нього був вибір: або йти шляхом популізму і мати реальні шанси на повторне обрання президентом, або йти на пролом старої системи, на реалізацію геополітичного курсу “Геть від Москви!”. Він вибрав друге. За це отримав велике визнання у колах політичної еліти світу й підняв авторитет України. А Україна тотально (за винятком Львівщини) відкинула усе добре, що він робив для закладення фундаменту нової, вільної від впливу Путіна України.

Це викликало велике здивування за кордоном. І не лише в українських середовищах. Наприклад, українцям у США дуже важко зрозуміти, чому людина (йдеться про Петра Порошенка), яка так багато зробила для України, не просто програє людині з-поза політичної системи (поляки у своїх коментарях надалі називають Володимира Зеленського “коміком з телебачення”), а страхітливо програє.

Чому такай розрив? — запитують українці-автохтони у Польщі. І дивуються дуже, що українці-заробітчани у цій країні віддали велику перевагу Зеленському. Заробітчани, передають польські ЗМІ, свій вибір пояснюють тим, що “в Україні 5 останніх років триває стагнація”. Таке трактування української реальності викликає неприховане роздратування українців-автохтонів, які мають доступ до українського телебачення та Інтернету.

Закінчення на стор. 2

ЗА КОГО МИ ВОЮЄМО?

3

ПРО ЗНЕВАЖЕНОГО “УКРАЇНСЬКОГО ОЛІГАРХА”

8-9

ПЕРШИЙ ГЕНЕРАЛ АВІАЦІЇ — УКРАЇНЕЦЬ

12

“Мине час, історія все розставить на свої місця”.

Населення обрало вирок, а не майбутнє

Закінчення. Початок на стор. 1

Окремої уваги заслуговують привітання Володимиру Зеленському від керівників провідних держав світу і ЄС. Їхньою особливістю є очікування, що новий керівник продовжить курс на європейську інтеграцію, продовжить розпочаті Петром Порошенком реформи, що будуть втілюватися постулати Майдану Гідності.

А якщо ці очікування Заходу не будуть реалізовуватися? Дипломати про таке, як правило, не говорять. Про це пишуть публіцисти. Польський публіцист Пшемислав Лис Маркевич в одному з коментарів про вибори в Україні написав: “Перемога Зеленського в Україні повинна викликати навіть не питання: “Нащо нам надалі такий союзник?”, а треба буде подивитися правді в очі й сказати: “Україну з її непередбачуваністю треба остерігатися як вогню”.

І коли б це питання перейшло з публіцистичної у політичну площину, то тоді, вважай, кінець безвізу, і багато чому іншому кінець. І в результаті — новий Майдан, у перших лавах якого стоятимуть ті, хто 21 квітня 2019 року активно голосував за Зеленського, його повалення (не виключно, що дуже криваве). Однак на Україну вже дивитимуться як на непрогнозовану державу.

Тож у нового очільника України немає іншого шляху, як продовжити політику Президента Порошенка. Та чи буде він її реалізовувати, нині знає лише один Господь. У Путіна вже висловили сподівання, що не буде...

Виникає запитання: на що розраховував Петро Порошенко, йдучи до виборця з переліком здобутків, коли проти нього практично з перших днів президентства велася тотальна інформаційна війна? На розуміння та вдячність глибоко зомбованого за допомогою телевізора обивателя? Таке дуже рідко буває! Не без підстав побутує у народі мудрість: “Якщо робиш людині добро — роби це з поклику серця і не очікуй, що тобі будуть за нього вдячні”.

Тим паче, що вдячності непросто пробитися з-під шарів брехні та міфів. Петро Порошенко після оголошення результатів екзит-полу сказав: “За ці роки вам розповіли про мене багато жахливої неправди. Якби я міг в неї повірити, я би і сам за себе не проголосував. Але мине час, історія все розставить на свої місця”. Це, звичайно, питання майбутнього. Впевнений, що з’являться цікаві книжки про велику брехню маленького Путіна.

Це буде завтра, а нині є реальність, сформована путінською брехнею та породженими нею міфами. 19 квітня в Києві був політичний спектакль під назвою “Головні дебати країни”. А наступного дня був я мимовільним свідком розмови двох російськомовних киянок щодо політики й дебатів. Не переповідатиму деталей цієї “високоінтелектуальної” розмови, а лише висловлю її суть. Одна з тих співрозмовниць дуже емоційно обурювалося, як Петро Порошенко говорив про передачу частини повноважень територіальним громадам, як говорив про майбутнє. “Яка відмова від повноважень, яке при цьому може бути майбутнє? — збуджено говорила жінка. — Він що, думає, що ми сліпі, чи має нас за дураків?” Друга жінка на менш емоційно розповідала, як їй “очєнь панравілось, что мальчік красіво єго ужаліл”. Мала на увазі те, що Зеленський назвав себе вироком Порошенкові.

У цю мить у мене вже не було сумніву: ці жінки обиратимуть “вирок”, а не майбутнє. Проте ніяк не припускав, що таких, як вони, назбирається в Україні більше 13,5 мільйона осіб. І ця велетенська людська маса не задумалася, що їхнє голосування за “вирок” може призвести до ситуації, яка може стати вироком і для них, і для України.

Оскільки вже 22 квітня штаб Зеленського оголосив, що реалізація обіцянок, які дуже активно роздавали ще 19 квітня, не входить у перелік президентських компетенцій, то дуже швидко прийде розуміння, що на тих виборах українців мали за ідіотів. Дуже швидко зрозуміють, що картинка з телебачення і реальність — різні речі. Однак закулісні режисери (на поверхні процесу тут стоїть Ігор Коломойський) “переформатування” України робитимуть усе, аби українці мовчали.

Професор Георгій Почепцов, експерт з інформаційної політики та комунікаційних технологій, каже: “Ми вважаємо, що нам передається інформація, коли насправді ми отримуємо вплив”. За його словами, “ми вважаємо, що нам дають інформацію, на основі якої ми самі ухвалюємо рішення. Наприклад, нас бомбардують розповідями про себе кандидати в президенти, наспівуючи пісеньку “Вибери мене, вибери мене”. Однак ми частіше отримуємо інформацію з готовим “висновком”, проти якого нам складно заперечувати”.

Ми отримали удар не тільки тому, що програв президентські вибори Петро Порошенко, який на нинішньому етапі є реальним політичним виразником України української. Програли ще й тому, що на 28-му році незалежності України виявилося лише 25% громадян, яким важлива Україна. Решта прозріватиме через соціальні катаклізми, які неминучі, коли нинішні переможці спробують реалізувати задумане. Вісниками того, що Україну задумали “переформатовувати”, є рішення суду щодо “Приватбанку” і з приводу небажання російської церкви називати себе в Україні російською.

Петро Порошенко, звертаючись ввечері 21 квітня 2019 р. до України загалом і членів своєї команди зокрема, сказав: “Наша команда захищатиме Православну Церкву України від реваншу Московського Патріархату. І ми все ще очікуємо вибачень за “термос”. Наша команда захищатиме стабільність банківсько-фінансової системи. Бо вже очевидно, що з Коломойським за підтримку на виборах вирішено розплатитися поверненням “Приватбанку”. Скасування його націоналізації створить ризики для коштів десятків мільйонів вкладників. Крім того, спровокує кризу у стосунках з МВФ, і як наслідок — падіння гривні й нову економічну кризу.

Наша команда працюватиме над збереженням міжнародної коаліції на підтримку України та режиму санкцій проти Росії.

Все буде добре. Україна буде великою, успішною, європейською країною. Це спільне завдання влади і опозиції. А я молюся тільки про одне: “Боже, бережи Україну”.

Буває, коли у, здавалося б, безнадійних випадках приходить несподівана допомога, яку неможливо пояснити звичним нам розумінням подій і процесів, законами логіки. Учасники найбільш драматичних подій на Майдані в лютому 2014-го пам’ятають момент, коли вітер так змінювався, що постійно відгороджував ядро Майдану від наступу януковичових штурмовиків. У ті історичні дні навіть найзапекліші скептики казали, що це щось неймовірне. І подібних “неймовірних” випадків можна назвати чимало.

П’ятий Президент України заявив, що не йде з політики. Він мотивує це рішення необхідністю захистити європейську та євроатлантичну стратегію, ті принципи, ті цілі, ті очевидні наші спільні досягнення, які тепер поставлено під загрозу.

Необхідністю захистити курс України на членство в Євросоюзі та НАТО. Бо лише в найсильнішій у світі системі колективної безпеки ми можемо отримати надійний захист від Росії, гарантувати незалежність країни і безпеку громадян.

Необхідністю захистити безвіз. Виявляється, Конституційний суд швидко переорієнтувався на нову владу і планує визнати неконституційним електронне декларування. А таке рішення, за словами Петра Порошенка, поставить під загрозу безвізовий режим. Його можуть забрати.

П’ятий Президент України заявив, що сформована ним команда захищатиме українську армію від атак ізсередини країни, від будь-яких спроб применшити історичне значення її подвигу; захищатиме українську мову. Нинішній Президент України прагне ще підписати закон про мову, якщо Верховна Рада його ухвалить до інавгурації Володимира Зеленського. За словами П. Порошенка, новий Президент матиме сильну опозицію, від чого Україна тільки виграє.

Хоч в Інтернеті після 21 квітня стали з’являтися адресовані прихильникам політики, реалізованої Петром Порошенком, примітивні записи: “Ви програли, пісні кінець... Заспокойтесь!”. Саме за закликом в Інтернеті у понеділок перед вечором 22 квітня кілька тисяч осіб прийшли під адміністрацію президента на акцію “Дякую, Петре”.

А вранці того дня один із його прихильників, Володимир Мартинюк, залишив у Facebook запис: “В Україні (...) з’явився національний лідер і з’явилися люди, які думають і діють так само, як він. І які підуть з ним і за ним... Не треба боятися. (...) Ми всі об’єдналися, ми знаємо нашу мету і знаємо, як її слід добиватися. І в нас є чудовий лідер — перевірений, надійний і на 100% нам зрозумілий”. Таких, як Володимир, багато. З того, що бачу в мережі, починає формуватися громадський рух “25 відсотків”.

Ця ініціатива та акція “Дякую, Петре” показують не лише неповторність України. Вони показують також, що спроби “переформатувати” Україну матимуть опір.

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Фальш по-українськи

Галина ПАГУТЯК
лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка

Приберіть зі своїх сторінок українські прапори, калину, вінки, вишиванки, цитати з Ліни Костенко, Степана Бандери, Тараса Шевченка. Не тому, що доведеться, можливо, невдовзі їх ховати у скриню, а тому, що ви їх недостойні. Приберіть портрети Небесної Сотні, що на стендах коло церков і в школах по наших селах, відверніться від символічних могил Січових стрільців і справжніх могил українських повстанців, не тому, можливо, що все це буде стерте з лиця землі невдовзі. Бо ви їх недостойні. Не дивіться в обличчя молодих удів, дітей, матерів загиблих у російсько-українській війні — ви НЕ на їхньому боці, а на боці їхніх убивць. Ви їх недостойні, бо плюнули в обличчя Великій Матері, обравши проросійського фігляра. Лицемірство — непрощенний гріх.

Ще 5 років тому ви були на патріотичному піднесенні, їздили на Майдан, допомагали Майдану, оплакували загиблих на Майдані. Навіщо? Щоб фігляр глумився над їхньою пам’яттю, щоб ви завели знову до хати ворога, якого прогнали, який навіть не приховує своєї зневаги до зрадників? Ніхто не любить зрадників, їх позбуваються найперше. Від лицемірства до зради один крок.

У апокрифічному Євангелії від Хоми є слова Ісуса: “Блаженні ті, що відають, що вони чинять, і прокляті ті, що чинять, не відаючи”. Ви належите до проклятих. Вибір манкуртів, відвертих українофобів, чиновників-перебіжчиків — стабільно антиукраїнський, свідомий. Можна навіть його поважати. Це з ними ми воюватимемо до останнього патрона. Але галицькі й закарпатські зомбі у вишиванках, які йтимуть до святої сповіді у Страсний тиждень, не будуть цього разу прощені. Можна пробачити їхню захланність, лінощі, неосвіченість, але не лицемірство. Бо за нього доведеться платити рабством і війною, зневагою інших народів, які достойні своїх національних символів і своїх героїв.

Залиште наші святині тим, хто щось дає Україні, а не чекає, щоб Україна щось дала їм. На ваших аватарках мають бути засмічені русла річок, затруєна і спалена українська земля, знищені ліси, зруйновані пам’ятки старовини, покинуті задля долярів діти, обкурені п’яні підлітки, що виросли з тих дітей, все, що не показує телевізор, якому ви більше вірите, ніж Заповідям Божим. Хто обирає ганьбу, приречений на деградацію і вимирання.

“Справді, є потреба задуматись, чому підміняють “справді”.

Михайло ЧОРНОПИСКИЙ,
Львів

Московська баламуть у наших головах

Найбільше її у головах української інтелігенції...

На поважному зібранні вчених визначний ентомолог, — людина в літах, щиро вболіває за долю рідного краю, за долю живої природи на землі, — виголошує доповідь про стрімке зникнення комах у природі. Авдиторія уважно слухає яскравий виклад лектора. А в ньому поміж іншим серед наукової термінології проскакують такі набиті в наші голови аж ніяк не термінологічні словосполучення “радянська наука”, “радянські вчені”, “радянська влада” і т. ин. Коли в обговоренні доповіді довелося звернути увагу на цю “термінологічну” невідповідність іронічним “То що ж, шановні добродії, ми ще з вами “радянські люди?”, не тільки доповідач-природодослідник, а й дехто з маститих гуманітаріїв були розгублені: “А як инакше?” — запитували.

Коли поважним науковцям нагадуєш, що є політологія, яка оперує не фальшивими замінниками, евфемізмами, а визначеними термінами, коли нагадуєш, Україна у 1919—20-х рр. **була буквально окупована військом московсько-більшовицьких змовників,** які маскувалися під визволителів трудящих від гніту капіталу і буржуазії, а щодо України мали ще й дуже практичну мету — пограбувати хліб для голодної Московії, то вони ніби щось чули з тої історії, але у їхній свідомості десь те ніби загубилося. А дехто навіть щось читав, що у тій шайці з Леніним, Троцьким, Сталіном та ин. точилася гризня, як утримати Україну та ин. нації, які збудилися до своєї державної незалежності, в оковах оновленої імперії під маскою “союзу республік” — фактично колоній. Знаємо — скільки одурманених політиків, учених, мистців, ин. категорій діячів стали жертвою тої облуди!!! І що ж, і нині не можемо отямитися від того московського дурману. І школяреві, і студенту, і в мовленому, і в писаному окупаційна Московщина для нас залишається “радянська влада”, а ми для неї “радянські люди”... Так і не відкриваються уста вчителів у школі, лекторів у виші загарбницьку Московщину назвати окупантом на нашій землі...

Мабуть, ще не одне покоління соціолінгвістів і політологів шукатиме, як виплутатися з того московського павутиння, з того “великого ошуканства”, що створювало злочинну дійсність імперського терору. Лариса Масенко недавно опублікувала дослідження про шукання лінгвістами розкриття змісту “світу словесних фікцій”, якими московські народовбивці приховували своє криваве владування: “Мова радянського [??? — *М. Ч.*] тоталітаризму. — К.: Вид-во “Кліо”, 2017. — 240 с.”. Дуже змістовно і обширно авторка освітила той пишний дурман, яким Московська імперія заманювала в оновлену тюрму народів під “союз”, шкода тільки, що у назві свого дослідження оте *радянського* вона не взяла у лапки, хоч логічно воно просилося...

Народна мудрість каже, що брехнею світ обійдеш, але назад не вернеш. Кремлівська шайка імперської більшовицької Московії більше піввіку, прикриваючи державний терор великою брехнею і великим ошуканством, таки намагалася обняти світ. Лінгвісти добирають тому словесному дурману означення: “новомова” (рос. *новояз*), “мова тоталітаризму, “совєтський язик”, “антимова”, “мова Совдепії”, “дерев’яна мова”, “лженовомова”, “квазімова”...

Оте слово “рада” — “совєт” (робітників, селян, солдатів), як і “пролетар”, “клас”, “трудящі”, “демократія”, “соціялізм”, “комунізм”, “союз” та ін., імперська більшовицька Московщина так потужно запустила у свій політичний отруйний “колектор” одурманення людей, що така словесно-термінологічна каламуть не покидає наші голови. Через те українці у вільному світі не перекладали оте “радянський”, а писали “совіцький режим”, “совіцька пропаґанда”, “совіцька імперія”.

У час давно планованого розчленування України і знищення її самостійної державності, у переляканих, розгублених державних мужів не вистачило голосу сміливо гукнути на ввесь світ, що на нас віроломно напала злодійська московська орда, що Україна стала об’єктом аґресії історичного ворога. З його території з моря і суші посунула озброєна до зубів російська воєнщина, а українська влада сором’язливо проти неї організувала не посполите рушення, як писали колись у королівській Польщі, а незрозуміле АТО.

Україна мала справу не з одним окупантом, і до загарбання її московсько-комунофашистською шайкою діяли вони прямолінійно: це наша земля, вас, українців, тут не було і нема, ваша мова — це наш діалект. Царська Московія крала ще й все історичне минуле, ім’я, духовний суверенітет, культурні надбання. Коли після розпаду Австро-Угорщини, у 1919 р., Буковину захопили румуни, то вони сказали українцям: ви — румуни, тільки ви забули свою мову, і дітей з перших днів навчання примушували вчити тільки румунською мовою, бо такою мала бути “Реманія маре” — “велика Румунія”. Подібну асиміляційну політику проводили на українських землях угорські та польські окупанти.

У той час польські “демократи” з хижацьким запалом кинулися відновити своє панування на наших землях. Їхні газети у середині січня 1919 р. на перших шпальтах, зокрема органу Польського Комітету Народового “Lud polski”, надрукували закличне “**За землю!**” такого змісту: *“Селяни! Завзятий ворог польського народу, дикий гайдамака, руський хлоп збунтувався проти польського панування у Східній Галичині. Проти дикої навали бунтовщиків вислали ми наше лицарське військо. Щоб скоріше ворога усмирити, закликаємо Вас, браття Селяни, вступайте в ряди нашого війська, бийтеся хоробро і здобувайте землю, котра єсть, була і буде польською. Ви ж знаєте, що у Західній Галичині великих обшарів землі вже нема. А Вам землі потреба, тож ідіть на схід, бороніть польську землю, не дайте, щоб Русин забрав Вам Вашу землю. Великі земельні обшари у Східній Галичині це земля польська і вона тільки між поляків може бути поділена. Отже в бій, щоб землі ворогові не дати! У бій!* ***Польський Комітет Народовий*****”.**

Наша біда, що нині ті, що лізуть у політику **задля посад, а не зміцнення держави**, не знають історії, не дбають про те, щоб суспільство набувало ті знання, яких боялися “табачники” від освіти. Московська імперська блекота не покинула наші голови. Тому не дивно, що який-небуть промосковський паяц своєю цинічною блазендою може завертати голови бездумній публіці...

Іван МАЛЮТА,
член НСПУ, м. Київ

Два синонімічні запитання

Свого часу я розпочав був цикл так званих “Невизнаних слів” про походження і тлумачення лексем, що існують як діалектні.

Згодом звернув увагу і на слова, що їх остерігалися в часи есересерії або ж чомусь виходять з ужитку сучасного спілкування.

Так або так — не так?

Пригадую, як мені вперше потрапив до рук репринтний варіант (1992) науково-популярного збірника “Російщення України”, що був виданий у США (1984) завдяки українській діаспорі. Спрямування його зрозуміле за назвою, а тому не вдаватимуся до переказу змісту.

Гортаючи сторінки цього видання, звернув увагу, що в усіх текстах статей різних авторів — лише термін “російщення”, а не “русифікація”. Збагнув таку принципову позицію вже з першої частини — дослідження головного редактора збірника Леоніда Полтави: “Для окреслення політики російщення в українській мові існують терміни: російщення — від Росії і обмосковлювання — від Московії, Московщини, що була першою властивою назвою азійсько-угро-фінослов’янської мішанини на північному сході Європи”. Навіть не держави, а мішанини, — завважив про себе.

Але за Словником української мови, на превеликий подив, виявив протилежне: відсутність саме такого терміна. Так, ніби ніколи не було російщення. Може, є *зросійщення*, *московщення*? Ні-ні, жодної згадки. Зате є *спольщення, ополячення, сполячувати, румунізувати, онімечувати*... Зрештою є *росіянізм*, але ж це те саме, що *русизм* — запозичення з російської мови.

Зафіксований із негативним значенням лише термін “русифікація”. З посиланням на... царську Росію, де було “насильницьке запровадження російської мови, культури і т. ін. серед національних меншостей”.

Але ж корінь цього словотвору виказує, так би мовити, “провину” русів, наших предків, мешканців Київської Русі — східних слов’ян IX—X ст., що їх називали “руськими, а їх [ню. — *І. М.*] країну — Руссю” (Іст. СРСР, І, 1957, 29). Коли так, то русифікація повинна була б мати... позитивне тлумачення, позаяк тотожна з поняттям українізації. Звісно, за твердженням, що Україна — це Русь. Нагадаю, що “фікація” (від латин. роблю) у складних словах означає здійснення, як-от: газифікація, електрифікація. Але тут на заваді стала підміна понять нашою північною сусідкою.

Вочевидь, спотворення цього терміна нав’язане указом цариці Катерини II щодо підкорених народів: “Їх треба легким способом привести до того, щоб вони “обрусєлі...” Наразі загляньмо до “Русско-украинского словаря”: обрусеть — обрусіти, обруситель (дорев.) — русифікатор.

За УРЕСом “термін Русь” став також основою понять “руський”, “росіянин”, “русин”. А для чого і коли тут вклинився “росіянин”? Іще до того, як за указом Петра І московити перейняли назву нашої давньої держави, трансформувавши її на Росію. Безумовно, з метою привласнити й історію Київської Русі.

Отже, окупувавши Україну, правителі Московії дозволили користуватися лише терміном “русифікація”, мовляв, Росія тут ні до чого, ми — не ви, але ваше — це наше. Щоправда, іронічно обдарували нас, як бідних родаків, назвою “малороси”. Лише тому, що “украинского языка нет и не может быть”. Все це — за правом лукавих, підступних завойовників.

Натомість у “Практичному словнику синонімів української мови”, що його уклав у США відомий мовознавець, багаторічний політв’язень СРСР Святослав Караванський, до визнаного за радянської епохи терміна “русифікувати” додано синонімічний ряд: московщити, російщити, обмосковщувати, зросійщувати, зросійщити.

Тут же С. Караванський доречно тлумачить лексему “руський”: в історичній формі, з якої вона постала, — український; у сучасному вжитку — російський; як діалектна — русинський, руснацький.

Ясна річ, мовознавцю довелося тлумачити терміни за усталеним розумінням, попри історичну несправедливість.

Так само вимушений був учинити літературознавець-шістдесятник Іван Дзюба, назвавши свій відкритий лист до ЦК Компартії України “Інтернаціоналізм чи русифікація?” Хоча мав би наголосити на російщенні.

Що вдієш, коли на цей термін комуністична ідеологія фактично наклала вето.

То що ж тоді пропонує автор цих рядків? — передбачаю запитання читачів.

Зважаючи на сумнівну тотожність понять за цими двома синонімами (так або так — не зовсім так), слід користуватися, як було зазначено спочатку, терміном, що від назви московитів-росіян: російщення, московщення.

Чому справді зникає?

Навіть коли переставити останні слова, навряд чи хтось одразу збагне, про що йдеться. Бо зникати може щось, те, що має назву.

І це не каламбур. Ідеться про споріднені, на перший погляд, прислівники — справді й дійсно. Про ігнорування природного українського відповідника на російський прислівник *действительно*.

Отож маємо два синоніми на підтвердження чогось. За значенням начебто однакові, але дещо різні за походженням. Як ото, скажімо, брати від різних татусів чи матусь.

За частотою вживання лексемі “дійсно”, так би мовити, більше пощастило. Не лише на побутовому рівні, а й у публікаціях. “Дійсно” — майже скрізь і всюди.

І коли почую по радіо або з телевізора — хоча б із уст журналіста чи диктора слово-уточнення “справді”, то подумки радію, віддаючи належне збагаченій лексиці промовця.

Чому ж не беруть до уваги це воістину українське слово? Причина банальна. Його замінник є по суті популярною калькою з російського “действительно”. І це, до речі, було плюсом для радянських ідеологів у цілеспрямованій політиці так званого зближення націй. Звісно, на основі російщення.

Відтак прикметнику від цього словесного “дублера” надано зверхнє право — за російсько-українським словником — підтверджувати офіційні звання, посаду чи документ: дійсний член Академії, дійсно є директором, квиток дійсний до... І це при тому, що існують також прикметникові синоніми від лексеми “справді”: справжній (напій, овоч, козак, друг та ін.), істинний, правдивий.

Зате у рекламній торгівлі з метою привабити покупців добре відчувають різницю в застосуванні відповідника на кшталт: “Пиво для справжніх чоловіків”. Тут явно не підходить інше слово.

А спробуймо вдатися до інверсії: знайти відповідник у російській мові для українського “справді”. Наткнемося на однозначну лексему “действительно”.

Цей прислівник, як на мене, став ніби привілейованим. Якось я заздалегідь просив жеківську паспортистку замінити у довідці слово “дійсно” на “справді”. І що ж — вона категорично заперечила: “Нє положено”. Де й ким заборонено — не спромоглася на відповідь.

Справді, є потреба задуматись, чому підміняють “справді”. Ігнорують чи забувають — не суттєво. Так чи так збіднюють свій словниковий запас.

А тепер про те, що нарешті спонукало мене до цієї застороги, хоч вона нагадує “вопіяння у пустелі”.

В одному з номерів “Літературної України” (2016) я натрапив на загалом цікаву розвідку науковця й письменника з Донеччини про раннього Володимира Сосюру. Але кінцівка аж розсердила мене: “...у спогадах поета журнал має назву “Вільна думка”, хоча його *дійсна* назва — “Вільні думки”.

І тут уже, як кажуть, мене дістало. Щоб такий грамотний чоловік та ще в письменницькій газеті задовольнився таким недоречним слівцем...

Водночас я задумався над походженням прислівника “справді”, який явно свідчить про щирість: із правди, від правди, правду кажучи і т. ін. Як ото колись на Біблії присягали на суді: “Правду, одну лише правду”. Отож це начебто вставне слово — насправді підтвердження правди.

Можливо, саме тут — і друга версія розгадки, чому щезає “справді”. Чи не тоді, коли бракує щирості, правдивості? У сказаному чи написанім.

“Людина мусить бути чесною перед собою, то буде чесною перед Богом та іншими”.

о. Юрій МИЦИК,
д. і. н., проф., Київ

Анархіст-малорос Махно і незалежність України

Коли необхідно змалювати політичну фізіономію якогось діяча, то найліпше звернутися до його власних одкровень. У випадку з Нестором Махном, діяльність якого останнім часом привертає посилену увагу публіцистів, кінематографістів, містечкових “патріотів”, як от у Запоріжжі, маємо чудову нагоду переконатися зайвий раз у “любові” вождя анархістів до України. Досить взяти до рук мемуари “батька”: 1991 р. його спогади, що вийшли в Парижі у 1929 р., були перевидані репринтним способом київським видавництвом “Україна”. У 1992 р. їх знову перевидали, цього разу в Москві (Нестор Махно. Воспоминания) з деякими коментарями. Упорядники цього видання (С. Волк, А. Циганова) не втримались від “істінно русскаго” зневажливого ставлення до незалежної України та наліплювання на Махна сталінських ярликів.

Самі по собі “Воспоминания” є важливим історичним джерелом, як і мемуари Денікіна, фон Манштейна, Хрущова і багатьох інших. Вони зокрема зайвий раз доводять брехливість комуністичних фальшивок, на основі яких було створено карикатурний образ Махна в повісті П. Бляхіна (“Красные дьяволята”), трилогії О. Толстого “Хождение по мукам” (які були екранізовані), фільм “Олександр Пархоменко”. Але нам ідеться про інше.

Сам Махно тепло пише про більшовиків, хоча писав спогади вже з певної історичної дистанції і міг пересвідчитися у наслідках більшовицького правління. Так само він пише про свої переговори з Леніним і Свердловим. Останній, наприклад, вважав, що “южное (*саме так, ніякого українського! — Ю. М.*) крестьянство заражено крайним украинским шовинизмом” (с. 160—161). Спогади Махна засвідчують близькість його поглядів до більшовицьких. Мабуть, якби він загинув десь у 1919 р., то в совєцьких історіографії та кіно він був би піднесений вище ніж Чапаєв, Щорс або анархіст Желєзняков (“матрос Желєзняк”). “Воспоминания” позбавляють Махна романтичного ореолу борця за Україну. Вони свідчать, що незалежна Українська Держава (чи то часів Центральної Ради, чи Гетьманату, чи УНР) була ворогом № 1 для Махна. Саме вона, а не “білі” або “червоні”! “Батько” не шкодує темних фарб і лайки для лідерів Української держави, для незалежницьких партій, не спиняючись перед відвертою брехнею. Махно визнає, що погано володіє українською мовою (“не владея своим родным украинским языком” (с. 183), що не заважає йому засуджувати спроби української влади увести її в побут державних установ. Так він неодноразово називає Центральну Раду (цілий розділ 4 він назвав “Контрреволюция украинской центральной рады”), лає українських есерів та власне і всіх інших українських самостійників, називає їх “украинской шовинистической организацией”. Зазначимо, що лайливе і зовсім недоречне окреслення “шовінізм” він постійно вживає щодо українських патріотів, борців за незалежну Україну. Так само робив більшовик Свердлов і більшовицька партія загалом аж до Другої світової війни. Потім російські комуністи і великодержавники-шовіністи стали вживати доречно (а більше недоречно) термін “фашизм” і користуються ним і сьогодні, обзиваючи фашистами українських патріотів.

Махно шкодує, що не вбили лідера українських есерів в Гуляйполі — прапорщика Семенюту. Зате коли троє “ярых украинцев”: агроном Дмитренко і два юнаки (П. Коваленко й М. Конопля) перерізали телеграфні й телефонні дроти і цим позбавили “меня связи со штабом красноармейского командования”, то “батько” з сатисфакцією відзначає, що Дмитренка розстріляли за це через 4—5 місяці. А як назвати збройну боротьбу махновців проти Армії УНР? Тоді вони виступали як союзники “червоних” і допомагали комуністам повалити Українську державу...

Корисно почитати мемуари Махна, щоб краще усвідомити трагедію бездержавності українського народу. Політичний сліпець, одурманений люмпенськими революційними гаслами, Махно повів темну селянську масу з болота в інше болото, ще гниліше та кривавіше. Він ударив ножем у спину молоду Українську державу, і це стало однією з причин її загибелі. Махновці стали звичайними пішаками у боротьбі між “білими” та “червоними”, котрі за всіх розходжень між собою не сумнівалися у необхідності збереження “єдінай і нєдєлімай”. Закономірним був і фінал махновського руху. Частина з них пішла за Врангелем і була роздушена більшовицькою червоною армією, частину знищили, коли діяла самостійно. Навіть тоді, коли махновці були союзниками “червоних”, ті лише чекали слушної нагоди для розправи. Такий момент настав, коли махновці допомогли взяти Крим у 1920 р. (саме вони провели “червоних” у Крим через Сиваш!), і замість подяки їх розстріляли. А що ж отримав український народ? “Світле” життя з його голодоморами, репресіями, нищенням української мови й Церкви і т. ін. Невже про таке майбуття мріяли українські селяни, вступаючи до махновських загонів і віддаючись на волю “батька”? Не можна не побачити, що Махно був адептом одного з ґатунків політичного малоросійства, котре, замість зняти ярмо з народу, насуває його ще щільніше. Нерозуміння елементарної потреби мати власну державу, бездержавницька свідомість малоросів були джерелом багатьох нещасть і трагедій українського народу і досі полегшують колонізаторам діяльність з гальванізації імперій та “союзів”.

Богдан ДЯЧИШИН,
член НСПУ, лауреат премії ім. Івана Огієнка, Львів

Стіна не вимовила звуку, але ж і ти нічого не сказала*

Надія Ковалик. Стіна. В кн. Надії Ковалик “Зваба”. — Львів: Апріорі, 2018

Чим вище у горах,
тим глибшими є долини,
тим вимогливішими видаються
мандрівнику дороги серця.
Караєва Доріс

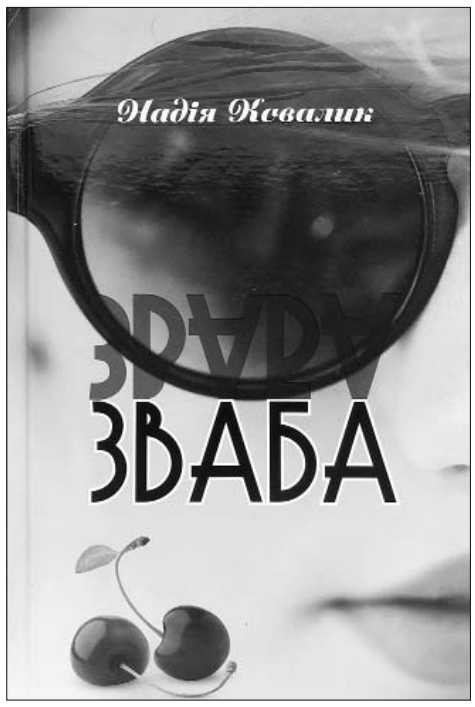

Читаю, перечитую життя — яким воно є. Перегорнув останню сторінку книжки — вона вела за собою, попри типові сюжети, життєві історії героїв. Мова письма заслуговує похвали. Автор намагається осмислити життя — таке воно непередбачуване, жорстоке і з надто важким “хрестом” випробувань...

Я сповідую життєву цінність: людина мусить бути чесною перед собою, то буде чесною перед Богом та іншими. Але є й така думка, записана три тисячі років тому: “Не будь справедливим занадто, і не роби себе мудрим надміру: пощо нищити маєш себе?” *(Екклезіаста 7:16)*. А Ісус Христос навчав: “Ваше ж слово хай буде: “так-так”, “ні-ні”. А що більше над те, то те від лукавого” *(Євангеліє від Матвія 5:37)*. То ж намагатимуся вести бесіду з читачем, щоб заохотити до розмислів, пізнання суті природи речей, усвідомлення свого “Я”. Якась подія, нещасний випадок можуть душевно і фізично травмувати людину, чим спонукати до переосмислення сенсу життя, думання, поведінки... Людина ж так далеко відійшла від Божих законів, що мислителям неможливо виснувати всеохопну формулу щастя. Гадаю, що має право на життя й така думка щодо повноти щастя — це коли не стається того, чого не мало би статися: “...вона побачила перед собою темний джип... А далі? Далі була чорна стіна і... сьогоднішнє ліжко, на якому вона з подивом себе знайшла” (с. 264). Не мало би статися... Автомобільна дорожно-транспортна пригода — каліцтво, смерть. Подія спонукає переосмислити все своє життя...

“Доля? — здивувалася Анна” (с. 262). Побутує думка, що долю дає людині Бог. Бог дарує людині життя, а все інше “...від часу й нагоди залежні вони!” *(Екклезіаста 9:11б)* і нашої важкої щоденної праці. Якщо б долю людині давав Бог, то Він був би несправедливим. Варті нашої уваги і наступні розмисли: “На початку було Слово і Слово в Бога було...” Й те Слово, що було в зачині, освятило зернинку слова рідної мови, яка щоразу зростає в новому світі українськості правдою, бо слово рідної мови володіє нами, народом, об’єднуючи його в непереможний міцно стиснутий п’ястук, від якого залежить його доля: “Ми не лукавили з тобою, / Ми просто йшли; у нас нема / Зерна неправди за собою” — писав про долю Шевченко. Зважте — українці звикли до того, що долю дитині дає мати, її шукають, вишивають, її можна погубити, а можна знайти як щастя. У цьому й суть “Материзни”, про яку не раз нагадував Пантелеймон Куліш.

Всі ми рано чи пізно пробуджуємося до життя, і важливо, щоб перед нами не було мовчазної стіни, байдужого серця, невігластва, закоріненого зла: “Бачачись раніше зі своєю помічницею ледь не щодня, Анна ніколи не надавала значення її зовнішності” (с. 260) і не задумувалася над простими життєво важливими порадами Соні: “Люди міняються, Анно” (с. 260). Анна роздумує про своє заміжнє життя, якщо його можна таким назвати. Вона бажала родинного тепла, материнства, розуміння, поваги, спілкування, інтимної близькості: “Знаєш, Іване, ти роками живеш не зі мною, а коло мене... Чоловік і жінка мають бути одним цілим” (с. 270). Стосунки з Іваном поза логікою елементарного глузду... Пам’ятаймо, що сім’я руйнується зсередини, а не ззовні. Терпіла, надіялася, “тому то немає вже двох, але одне тіло. Тож, що Бог спарував, — людина нехай не розлучає!” *(Євангеліє від Матвія 19:6)*.

Не кожному дано пізнати оте єдине і вічне кохання, дароване Богом. Моя кохана була подібна до Маленького принца: щира, тепла усмішка і золоте, м’якеньке, тоненьке волосся, що розвіювалося кольором достиглої пшениці; ступала легенькою струдженою ходою, як стебелинка в платтячку із вранішньої роси... Торкалася мого серця ніжна мить життя — ми завжди ходили вкупі, були щасливими дітьми. Я любив сміятися причинно й безпричинно. Хто здатен осмислити це? Її розумна й ніжна голівка якраз поміщалася в мозолистих долонях мого серця; її простий, ідеальної чистоти одяг, єдина пляшечка парфумів на все життя, шляхетність у поводженні, бо любила природу, насолоджувалася працею на землі, загалом була уособленням людської природи, найбільша прикраса якої — усмішка тепла та свіжа. Коли ми йшли, то сонце раділо нам, а вітер зупиняв свій лет і тихо-тихо, майже пошепки, співав нам вічну пісню кохання. Коли ж вона віддалялася, в порухах її єства я бачив незбагненне й вічне. Пам’ять...

Генрі Форд, коли його запитали, ким він хотів би бути, якби довелося прожити життя спочатку, відповів: “Ким завгодно, тільки б моя дружина була поруч”. “Якби з ким сісти хліба з’їсти, / Промовить слово, то воно б...” *(Тарас Шевченко)*.

Щоб кохана дружина була поруч... Просто й геніально! Бо чи є щось сильніше за космічну енергію кохання, даровану нам Богом?..

А ще ж — це наше українське... Не втомлююся цитувати текст Петра Кралюка про те, що Україна знайшла формулу вічності життя тисячоліття тому, тож автор, осмисливши це, просить іти разом із ним у “Відновлений рай”: “Повертаємось до човна. І бачимо диво-дивнеє. Біля води сидить маленька дівчинка. Це в селі, де самі старики! Вона бавиться. Але якось подорослому.

— Як тебе звати? — питаю.

— Славою.

— А ким будеш, як виростеш?

— Мамою”.

Боже, як же багато значить для українця одне-єдине чарівне слівце, сказане дитиною! “Вічність була до приходу твого на світ, чоловіче, — / Буде вона й по тобі...” *(Леонід Таррентський)*.

Анна розійшлася з Іваном. “Самотуючи”, жила надією на материнство. Стосунки з Макаром (дружина, двоє дівчаток, “яких він до нестями любив”), блаженство інтимного життя — і тут сталося те, що мало статися: надія на материнство, припинення стосунків, самотність...

Осуджувати?.. “Не судіть, щоб і вас не судили” *(Євангеліє від Матвія 7:1)*. Серцю не накажеш, але нехай наші вчинки керуються думкою серця. Оберігаймо своє серце (“серце” — в біблійній мові часто “розум”) від лихих і немічних тілесних думок, “Бо де скарб твій, — там буде і серце твоє!” *(Євангеліє від Матвія 6:21)*. Життя...

Щастя материнства... Лесику три роки. Далі: “Усе намагаюся пригадати... зрозуміти, як це сталося. Але перед моїм зором лише стіна, я не можу її здолати” (с. 308). Від себе не втечеш, надто від власного болю: “Я ночами не сплю і думаю: може, Господь покарав мене за невситимість?” (с. 319). Бог нікого не карає. Людина сама себе карає — час і обставини. Анна картає себе за надмірний егоїзм, що не намагалася допомагати нужденним... І тут чуємо голос Соні, мудрість з народу: “Анно, ніколи не пізно робити добро” (с. 320).

Стіна мовчить: “Переді мною чорна стіна, і я не можу крізь неї пробитися...” (с. 337), але ж і Анна нічого їй не сказала. Життя триває, і та “стіна”, яка попереду, мусить бути подолана. Син Лесик — його щастя, коли хтось думає про нього, молиться за нього і поєднаний з його серцем невидимою духовною ниткою життя. Невидима духовна сила поєднана з життям сина, в ній вічність людини, в ній енергія, яка допоможе здолати “стіну”, і вона заговорить. Мандрівка думкою серця триває — дорога ж терниста...

*Михайло Саченко. “Коріння”.

Із несхитною вірою

Микола ПЕТРЕНКО,
член журі конкурсу

Калинопис / Підготовка текстів, упорядкування, загальна редакція — Олесь Дяк. — Дрогобич: Коло, 2019. — 204 с. іл.

Вона могла б і не дочекатися справедливого пошанування свого важкого поетичного надбання — скільки її ровесників полягли на теренах підпільної боротьби, скільком розкрила свої жорстокі обійми вічна мерзлота... Але вона витримала, її вірші витримали — і нині тішаться народним визнанням. Певно, і в табірних сутеренах траплялися їй люди твердого гарту, які зміцнювали її віру в погибель кремлівської імперії, в торжество відродженої Української Держави.

І вона писала:

Злоби кривавої пророки,
Що вивергають з горла смерть,
Ви тут пробудете, допоки
Ми гнівом сповнимося вщерть!

Це з вірша Катерини Мандрик-Куйбіди, яким відкривається третій том антологічного випуску патріотичної поезії “Калинопис”.

Третій — як підсумок третього за числом конкурсу Львівської обласної літературної премії імені уже названої мною харизматичної особистості.

З приємністю зауважу: авторам-переможцям конкурсу таланить уникати політичної тріскотні, гострі проблеми суспільного життя рідного краю тут переважно переосмислюються у відповідних поетичних образах. Як-от у віршах Ольги Кіс — зачинаємо від неї, адже і книга відкривається саме її добіркою. Так випало, що мені поталанило бути читачем майже всіх поетичних збірок поетеси, починаючи від першої, яка побачила світ двадцять два роки тому — одержав як подарунок відразу два томики — від Ольги Кіс і від художника Євгена Безніска.

І став я, Боже, біліш од снігу,
Мені сорочку
Зіткала біла пурга Сибіру.
Я марив білим...

Чи ж треба кого переконувати, що образ снігової сорочки — це творча знахідка. Відрадно, що за таким принципом побудована і вся вагома добірка Ольги Кіс. Тож не дивно, що її дедалі частіше можна бачити в товаристві українських письменників, які визначають обличчя української літератури на цьому непростому етапі її розвитку.

Принагідно згадаю й інших авторів-львів’ян, призерів конкурсу за ці роки — їхні твори відзначаються своєрідністю і добрими поетичними набутками. Вочевидь, тут промовляє своє слово львівське середовище, товариство талановитих і амбітних, та й сам Львів — з прадавніх часів місто Книги.

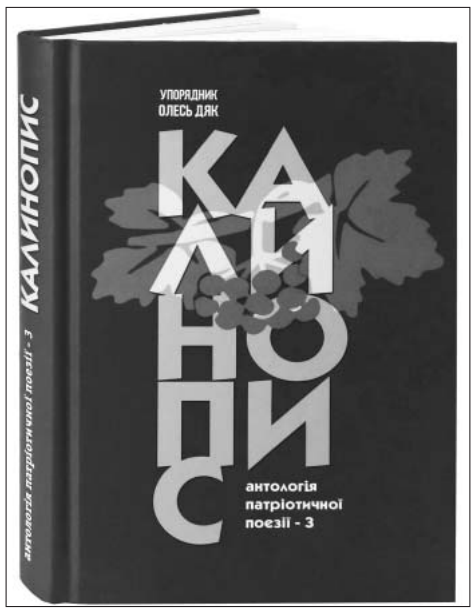

Із сумом відзначаємо відхід у засвіти другого за чергою у цій книзі — Миколи Василенка з Херсона. Він ще встиг узяти участь у конкурсі, стати лауреатом другої премії, підготувати велику добірку і проникливе слово про Катерину Мандрик-Куйбіду. Відійшов від нас на 95-му році довгого стражденного життя — бо ж також за молодих років цей степовий шибайголова зазнав каторги...

З-поміж інших добірок варто відзначити набуток поета оригінального стилю веселого і дотепного Василя Кузана із Закарпаття. Ось хоча б таке — для прикладу:

ця хата — на ніч
цей потяг — на відстань
акордами дні
нервово-панічні
майбутнє стоїть
на курячих ніжках...

Ще кілька слів про наймолодших. Їх відзначають спеціальними дипломами “Молода надія”, іншими призами на кожному етапі конкурсу — і поміж них немало вартісних. Тож хочу потішитися разом із вами: недавно трапився чи не перший за всю історію Львівської письменницької організації випадок: до її членів було прийнято вісімнадцятирічного юнака. Талановитого!

У Статуті премії імені Катерини Мандрик-Куйбіди значиться, що вона обласна, бо ж преміальний фонд — від Львівської обласної ради. Вона ж фактично міжобласна, всеукраїнська, і про це не перестає наголошувати прес-служба конкурсу.

Я б попри все радив більше зосереджуватися на авторах таки галицьких (заговорив у мені патріот Львівської письменницької організації) — підтримати їх, схвалити творене ними, заохотити до подальших творчих шукань...

І хай їм щастить у майбутньому!

«Тому, у кого є небо»

До першої річниці смерті українського поета, прозаїка і літературознавця Петра Сороки

Валерій ГЕРАСИМЧУК

Петриківський ліс у селі Петриків, що під Тернополем, уперше зазеленів без Петра Сороки — його вірний друг і літописець відійшов у засвіти рік тому, оспівавши там ледь чи не кожну пташку та гілочку і залишивши по собі глибокі філософські денники про природу, високе призначення літератури і сенс людського життя. Лісові і природі загалом у тих щоденникових записах відведене особливе місце. А коли до денників Петра Сороки “Застиглий вогонь” (2007), “Перед незримим вівтарем” (2008) та “Знак серця” (2009) додати його щемливо-поетичну збірку “Лісові псалми” (2012), потужну ліричну трилогію “Симфонія Петриківського лісу” (2015) і не менш глибоке продовження цієї трилогії під назвою “Де свище Овлур” (2017), то можна без перебільшення сказати, що в нашій українській літературі так глибоко і об’ємно про ліс не писав ще ніхто.

До цієї найважливішої у своєму житті теми письменник і літературознавець Петро Сорока прийшов не одразу.

Чому ж раптом — ліс?! І чи так уже й “раптом”?

На це запитання відповів сам письменник віршами зі збірки “Лісові псалми”:

Я мову лісу вивчити хотів,
Я брав уроки в білки і синиці,
Та тільки із перебігом років
Мені відкрились перші таємниці.

Я поселився в нетрях, де Яга,
Де все на світі знає мудра тиша,
Де так природно й лагідно ляга
Зелений шум на партитуру вірша.

Позбулася душа суєтних пут,
Пощезло все мізерне і дволике.
І шепче дуб мені, що тільки тут
Я напишу щось вічне і велике.

Першу серйозну спробу написати “вічне і велике” Петро Сорока здійснив у деннику “Знак серця”, де вперше систематизував і оприлюднив свої роздуми про природу. Один із розділів у книзі називався “Мій ліс” і це була найточніша на той час назва, бо автор справді виповідав там свої найсокровенніші думки і помисли, ділився власним світовідчуттям. Та водночас це глибоко особистісне письмо виходило на той широкий і потужний рівень узагальнення, який тільки й може претендувати на “вічне і велике” в літературі:

“Іноді ловлю себе на тому, що пошепки розмовляю з деревами чи молюся до них, так, ніби душа язичника, для якого дерево було тотемом, озивається в мені, — й дерево навзаєм обіймає мене своїм ніжним зеленим шумом. Ніде я не відчуваю такого сяйва доброти, як у лісі. Тут усе злагіднює серце, все схиляє до відкритости, чистоти і любови. Дерева — як добрі духи, що нікому не роблять зла”.

Пізніше у збірці “Лісові псалми” Петро Сорока скаже про дерева те саме, тільки вже високими поетичними словами:

В цьому світі, що отак неспинно
Сам себе хтозна-куди несе,
Я відчув надсадно і глибинно,
Що люблю дерева над усе.

І тому, що з ними легко бути,
І тому, що душу тягнуть ввись,
І тому, що, в дерево замкнутий,
Відпливу у засвіти колись.

На превеликий жаль, те “колись” виявилося не таким і далеким — після виходу “Лісових псалмів” доля відвела Петрові Сороці лише шість років. Зовсім небагато, але цього автору вистачило, щоб значно дописати і оприлюднити твір його життя...

Лісова тематика у творчості Петра Сороки розвивалася і набувала свого потужного звучання. Ще там, у деннику “Знак серця”, письменник писав:

“Спершу сіявся такий дрібний і майже нечутний дощ, що під ним не здригався жоден листочок, але поступово дощик дужчав, набирав сили, і листки почали прогинатися, як клавіші великого органа, — і зазвучала натхненна і потужна музика. Симфонія лісу”.

Так само сталося і з книгою про ліс. “Мій ліс” — “Лісові псалми” — “Симфонія Петриківського лісу”... Як отой дощик, від книги до книги поступово дужчало і письмо Петра Сороки, набирало сили, аж поки не зазвучала натхненна й потужна музика його найсокровеннішого і найважливішого твору.

Лірична трилогія “Симфонія Петриківського лісу” вийшла 2015 року у львівському видавництві “Апріорі”. Першу частину книги відкрив розділ “Лісничівка” (це дещо перероблений автором “Мій ліс” із денника “Знак серця”). Другу частину склали два нові розділи “Апокрифи ліщини” і “Зимові райдуги”. Третя частина — це значно доповнені лісові псалми під назвою “Кора”.

Так твір Петра Сороки про ліс справді набув широкого симфонічного звучання (і за могутнім змістом, і за багатогранною формою подачі). Та незмінним залишилося вистраждане автором кожне слово, його широке світобачення і безмірно вразлива душа:

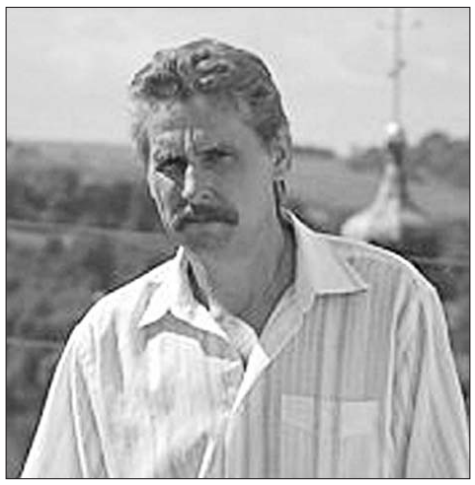

Чорний ворон в безмежному полі,
Де курай, бугила і полин,
Він тут ситий і завжди на волі,
Але ж, Господи Боже, — один.

Та чи варто жаліти? Чи треба?
Чи оцінить той жаль одчайдух?
Може, тому, у кого є небо,
Не потрібен ні ворог, ні друг?

Звичайно ж, у книзі “Симфонія Петриківського лісу” рядки про того, “у кого є небо”, стосувалися ворона, який хоч і витає високо, та перебуває все-таки на землі. Але сьогодні, після смерті автора, ці рядки набувають значно трагічнішого звучання і ширшого узагальнення. Тут уже — і високе небо його творчості, і недосяжна далеч до його душі...

Петра вже серйозно турбувала хвороба. Він дуже страждав, і в його творах дедалі частіше звучала тема смерті. Проте він, як справжній чоловік, міцно тримався за життя. І тут йому на підмогу, окрім дружини Галини, котра завжди була поруч і підтримувала як тільки могла, знову приходив Петриківський ліс, який щодня демонстрував приклади незламності та відваги:

Обдерли ліс, як липку, хуртовини,
Останнє листя розмели, як дим.
І тільки кущ незламної ліщини
Іще тріпоче листям восковим.

Він там, де обривається дорога,
Де перемети, наче буруни.
Стоїть один, як бойова залога,
Що присягла не впасти до весни.

Хоч рвані лати, та стоять солдати,
Хоч у тилу ворожім, та живі.
Ось так і треба за життя триматись
Людині,
звіру,
дереву,
траві...

Петро Сорока тримався з усіх сил. Уже дуже хворіючи, він видав ще одну книгу про ліс — “Де свище Овлур”. І ця остання його прижиттєва книга, як і всі попередні, знову містила багато глибоких роздумів про природу і про трагізм людського життя:

“На деревах ще багато зелених барв, але ночі холодні, з приморозцем, і одмерзле листя невблаганно спадає додолу. Вранці воно вкриває всі стежки. Уявляю, як важко йому падати у темні мжучі ночі, скільки відчаю й болю в тому безпросвітньому падінні в темінь, ніби у безодню. Рання смерть завжди болюча і несправедлива, порушує якісь важливі закони природи, її гармонію і Божий задум. Листя має дозріти для лету, пожити-порозкошувати в теплому сяйві осені. Як і людина”.

5 червня 2018 року Петра Сороки не стало. Передчуття близької смерті, яке дедалі частіше звучало у його віршах, виявилося реальним фактом, а не просто художнім засобом. Тож сьогодні, як і у випадку з уже цитованими рядками про ворона, поезії Петра Сороки звучать і сприймаються зовсім по-іншому. Зокрема, і ці ось рядки:

Я з цього лісу не піду нікуди,
Я маю тут, як лис, свою нору.
Мені дерева кревніші, ніж люди.
Я тут живу.
І тут колись помру.

Мені тут болю не завдав ніхто ще,
І я нікому не бажаю зла.
Зорянка горло піснею полоще,
Пливуть духмяні пахощі зела.

І Бог за те, що я люблю свободу,
Що в мене друзі дятли і сичі,
Після мого сумного переходу
Від цього раю передасть ключі.

Бо я — Петро. Апостол цього лісу,
Його слуга і сторож, і орфей.
Єство дерев, їх душі непогрішні
Я зрозумів, як мало хто з людей.

Петро справді багато-що розумів, “як мало хто з людей”. І особливо те, що людина повинна мати почуття вдячності.

Коли 10 грудня 2015 року “Літературна Україна” надрукувала мою велику статтю до 60-річчя Петра Сороки (він народився 6 січня 1956 року), Петро ще того ж дня відписав мені: “Дорогий Валерію, серце моє повне вдячності й любові. Те, що ти зробив для мене, безцінне, бо дуже підтримує мене на дусі... Я цього ніколи не забуду”.

Не забуваймо і ми про Петра Сороку. Пам’ятаймо усе, що він зробив для кожного з нас і для української літератури загалом.

“Яскраві штрихи до ще не написаної повної й правдивої історії української еміграції”.

Як «український олігарх» стверджував Україну

Невідомі сторінки лондонського архіву про зневаженого земляками достойника нації Якова Макогона

Микола ТИМОШИК, професор Світлини надано автором

Продовження. Поч. у ч. 16 за 2019 р.

Робота з журналістами і парламентарями

З *чужоземною пресою* виходило все тонко, продумано й відповідно до практики західної журналістики, яка складалася на початок 30-х років XX століття.

Пробиватися на сторінки впливових англійських газет з проблемами хоча й великого, але бездержавного народу щоразу було непросто. Тема, яка, на думку українського діяча, була вкрай цікавою для англійського загалу, могла просто не зацікавити редактора такого органу.

Тож Бюро використовувало поширену вже на той час практику *платної статті*. (Тепер, до речі, ця практика стала досить поширеною в засобах масової інформації незалежної України. От лише суттєвої девальвації зазнала міра порядності й відповідальності журналіста й редакції за міру об’єктивності такої оплаченої статті).

Робилося це у такий спосіб. Встановлювали зв’язок із маститим кореспондентом конкретної англійської газети та подавали йому підготовлений для друку матеріал. Відповідно до редакційної політики того чи того видання, такий кореспондент редагував матеріал або заново робив статтю на основі наданих замовником інформацій і фактів та подавав до газети за своїм підписом. У 30-х роках розцінки за подібні послуги західного кореспондента були такі: за вміщення статті в лондонському деннику — 5 фунтів, у провінційному деннику — 2 фунти.

У платний спосіб готувалися статті від імені відомих англійців (політиків, громадських діячів), які мали симпатії до цілей та мети діяльності українців і тісно співпрацювали з бюро. Зазвичай такі статті підписували псевдонімами і вміщували переважно в провінційній пресі.

Було б несправедливо стверджувати, що за всі статті, поміщені в англомовній пресі, Бюро платило свої кошти. Низку матеріалів вміщували в таких виданнях безкоштовно. Все залежало від того, яка тема чи про який факт повідомлялося. Йшлося, отже, про інформаційний привід, новизну “українського” факту і максимально можливу міру зацікавлена ним іноземця.

Було два способи безкоштовного розміщення матеріалів Українського пресового Бюро в англомовній пресі:

— матеріали офіційного характеру (заяви, обіжники, звернення);

— статті на різні теми, підготовлені працівниками бюро і надіслані персонально на ім’я головного редактора часопису.

У канцелярії Бюро велися записи вміщених в англійській пресі статей, які надсилали у такий спосіб. Згідно з цими записами, число таких газет від вересня 1932 до вересня 1933 року (включно з англомовною періодикою США та Канади) сягнуло 150 назв, а статей — кілька десятків.

Окрім підготовлених власними силами так званих замовних статей або матеріалів до них Бюро систематично використовувало ще одну форму роботи з чужинськими журналістами: оплата їхніх відряджень у різні країни, де компактно проживали українці з метою збору матеріалів, написання статей відповідної тематики та вміщення їх в іноземних часописах. Так, упродовж 1931—1933 років були профінансовані відрядження чужинських журналістів: три — до Галичини, по одному — до Буковини, Підкарпаття, Югославії.

Хто ж їхав у такі відрядження як спеціальні кореспонденти?

1931 року — посли Рис Дж. Дейвс і пастор Джеймс Барр. 1932 року — лондонські журналісти Граде і Касден. 1933-го — журналіст і автор книжок Г. Гессел Тілтман та інші.

Кошти на ці відрядження виділяв засновник Бюро Макогін.

Праця співробітників Бюро *в парламентських колах* здійснювалася в двох напрямах: у Палаті Послів і в Палаті Лордів.

У обох цих гілках влади бюро українці мали своїх прихильників і симпатиків. Через них подавали відповідні запити, звернення і заяви з української проблематики. Деякі з них були результативними. Так, упродовж червня 1931 року в Британському парламенті розглядали чотири подані Українським пресовим Бюро інтерпеляції на дії більшовиків у підрадянській Україні та у справах української меншини в Польщі.

Володимир Кисілевський періоду праці в Бюро

Про проблеми української еміграції — з епістолярного фонду

Низка проблем українців, що опинилися на еміграції, в усій гостроті постає з чималого за обсягом епістолярного фонду Бюро.

Листи складали за абетковим принципом і зберігали у вогнетривких сталевих скриньках. Особливо важливі листи, які потребували спеціальної уваги, реєстрували у спеціальному журналі. Інші не реєстрували, але зберігали, також за абетковим принципом, у таких же скриньках. До кожного листа прикріплювали копію відповіді. Це давало змогу не лише вивчити характер пошти, її географію, а й простежити за тим, як ставилися працівники Бюро до звернень, які рішення ухвалювали і в який спосіб про це довідувалися заявники.

Проілюструємо це на конкретних прикладах.

Географія відправників листів справді широка. Ось писані різними почерками листи з Європи (від пані Н. Селезінки зі Львова, від пана Колесниківа з Берліна), з Канади (адвоката П. Лазаровича, посла М. Лучковича), Далекого Сходу (пана Д. Мельника).

Про що ідеться в цих та інших листах?

Згрупуємо проблематику пошти за такими темами.

1. Бізнес, культурно-просвітня діяльність.

Здебільшого це звернення, які стосувалися українських питань від фірм, організацій, установ та закладів ділового характеру: прохання допомогти зав’язати контакти з українськими кооперативами, просвітніми, науковими та громадськими інституціями, створеними в еміграції; питання книго- чи пресообміну між бібліотеками. Зустрічаються й такі прохання: від дрібних підприємців — про можливість збуту в Англії промислових товарів; від артистів — про можливість організації концертних виступів чи мистецьких виставок у Лондоні.

Ось лист із теки за 1932 рік. Доктор Джулинський зі Львова звернувся з проханням допомогти запатентувати його винахід в Англії. На оригіналі листа прикріплено дві копії від Бюро: авторові листа та звернення до Патентового офісу в Лондоні від 10 червня по суті звернення. На прохання українських майстерень меблів Бюро розшукало та вислало каталоги британських фабрик меблів. Редакція журналу “Тризуб” із Парижа просила переслати їм деякі книги англійською мовою (за копією відповіді бачимо, що прохання сповна задоволене: відповідний список книг вислано 9 червня).

2. Навчання молоді, стипендії.

Ця група листів — переважно від молоді Галичини та Буковини. Стосувалася запитів чи й прохань про можливість дістати стипендії на навчання в університетах і коледжах Англії, допомогти знайти перекладача з української.

Ішлося і про сприяння пошуку легальної роботи з метою заробляння грошей на навчання або для репетитора з вивчення англійської. Один молодий український емігрант із Франції просив допомогти йому виїхати до Канади.

3. Знайомство з Англією.

Авторами листів цієї групи є переважно українці першої хвилі еміграції на американський континент. Такі міцно вже стояли на ногах у матеріальному плані й заздалегідь планували провести свої відпустки на британських островах.

Про що просили?

Улаштувати побут, віднайти помешкання, допомогти скласти культурну програму на час побуту в Лондоні.

В архіві зустрічаються листи від англійців. Немало з них сприймали факт існування Українського пресового бюро як наявність у столиці Великобританії справжнього українського посольства. Тому й характер звернень був відповідний.

Яків Макогін у пору заснування Українського пресового бюро в Лондоні

Звернемо увагу на несподіване запитання з листа одного англійського джентльмена: як дістати візу для поїздки в Україну?

Велося активне листування, здебільшого інформаційного характеру, з активістами громадських інституцій слов’янського світу — білорусами, хорватами, а також із представниками народів, які після 1917 року потрапили під російську окупацію — туркменами, грузинами, молдаванами, естонцями, литовцями.

Окреме місце в епістолярній частині архіву посідає листування з відомими українськими діячами, які вимушено покинули Україну з політичних причин після жовтневого перевороту 1917 року в Петрограді і перебували або в підпольській Галичині, або в країнах Західної Європи чи Америки.

У цій публікації варто лише перелічити ті постати, листи від яких досі ніде не були опубліковані: Євген Коновалець, Володимир Кубійович, Євген Онацький, Софія Русова, Ісак Мазепа, Роман Смаль-Стоцький, Олена Кисілевська, Василь Королів-Старий, Юрій Пеленський, Ігор Кедровський, Олександр Колесса, Млада Липовецька. Є кілька листів і від Михайла Грушевського.

Автор цих рядків має намір опублікувати ці листи окремо. Їхнє оприлюднення дасть змогу пролити світло не лише на окремі малознані або й зовсім невідомі епізоди з життя тої чи тої особистості, а й додасть яскраві штрихи до ще не написаної повної й правдивої історії української еміграції.

Любив Україну до “глибини кишені”

Усі кошти, пов’язані з організацією та діяльністю Бюро, покривав Яків Макогін зі своїх приватних фондів.

Засновуючи таку інформаційну інституцію українців 1931 року й інформуючи про програмні засади його діяльності, ініціатор зобов’язався перед українською громадою фінансувати цей важливий для українства в еміграції проект упродовж двох років — від березня 1931 до вересня 1933 року. За цей час громада, якщо вважатиме за необхідне забезпечити подальшу діяльність Бюро, мала б зібрати відповідні фонди.

Задовго до закінчення цього терміну, 12 січня 1933 року, управитель Бюро Володимир Кисілевський звернувся з офіційним листом до президії Українського Національного Об’єднання у Львові із запитом про подальшу долю Бюро та його відділень у Празі й Женеві. Відповідь буда холодною і безнадійною: “Просимо переказати панови Макогонові, що ми всі маємо найбільше довір’я до праці, яку ведуть Бюра, і нехай він не припиняє їхньої діяльности, бо передача їх українському загалові рівнялася б ліквідації Бюр і всієї інформаційної праці в Англії. Ви дуже добре знаєте, що український загал не має змоги їх фінансувати”.

Рішення Якова Макогона на таку несподівану реакцію одного з головних проводів організованого українства було таким: вклавши у дорогу серцю справу немало власного здоров’я й коштів та бачачи реальні результати зробленого, продовжити діяльність Бюро в Лондоні власним коштом ще на певний час.

Упродовж наступних півтора року на банківський рахунок Бюро надійшло від пана Макогона 7000 американських доларів. Із цих коштів виплачувалися видатки на всі виробничі й господарські потреби. Сюди не входили витрати на заробітну плату, поїздки і подорожі управителя, на матеріальну допомогу громадським інституціям на еміграції та інші благодійні проекти, а також репрезентаційні видатки, пов’язані з діяльністю Бюро. Всі необхідні суми за цими статтями витрат пан Макогін сплачував окремо.

У фінансовому розділі архіву Бюро зберігаються детальні таблиці витрат у розрізі кожного місяця, а також у зведених таблицях за роками. Для прикладу — 1932 рік. Картина додаткових витрат, не пов’язаних виробничою діяльністю бюро, які профінансував з власних коштів Я. Макогін, є такою (зазначені суми переведені і зафіксовані у прошнурованих касових книжках):

Платня управителя Бюра — 1800 ам. дол.
Платня дорадника — 4000 ам. дол.
Добродійні цілі — 2500 ам. дол.
Подорожі журналістів — 2500 ам. дол.
Подорожі управителя і представників — 3000 ам. дол.
Видавництво “Час” — 1000 ам. дол
Спортові товариства — 1200 ам. дол.
Репрезентація — 500 ам. дол.
Непередбачені витрати в Лондоні — 776 фунтів, 4,8 шилінга.

в світі й чому його за це скомпрометували свої?

Разом 16500 ам. дол. і 776 фунтів, 4,8 шилінга або всього в ам. дол. (за курсом 15 вересня 1933 р).

Фінансування діяльності заснованих у листопаді 1931 і в січні 1932 років філій Українського лондонського бюро в Женеві й Празі пан Макогін здійснював окремо.

До пана Макогона раз по раз зверталися представники українських організацій з проханням допомогти коштами на поїздки їхніх представників як делегатів на різноманітні світові конгреси чи конференції. У документах архіву зазначаються виділені відповідні суми на такі поїздки 1933 року:

— кооперативний конгрес у Лондоні;

— міжнародний конгрес студентів-католиків у Люксембурзі;

— міжнародний студентський конгрес у Венеції;

— світова Пшенична конференція в Лондоні.

Фінансуючи такі поїздки, Бюро доручало делегатам поширювати там випущену літературу, брати інтерв’ю та писати дописи для бюлетенів.

Україноцентризм ОУН, гідний наслідування

Багато уваги діяльності Українського пресового бюро в Лондоні та особі його засновника Якова Макогона приділяв керівник Проводу ОУН на еміграції Євген Коновалець, який на той час перебував у Женеві. Це видно зокрема з рясного його листування з одним зі своїх наближених однодумців професором Євгеном Онацьким.

Зрозуміло, що Макогін працював на українському еміграційному полі, до якого були осібні інтереси різних політичних угруповань українців у вигнанні, зосібно й націоналістів. Й вони нерідко ставилися один до одного як конкуренти або політичні опоненти. Однак публічно Євген Коновалець не вважав за потрібне опускатися до такої критики, яку ми спостерігаємо у пресі “своїх”.

Про розважливість, далекоглядність, державницький підхід у стосунках з однодумцями й опонентами провідника українських націоналістів можуть свідчити ось такі його думки щодо діяльності пана Макогона та заснованого ним бюро. Тут лиш окремі витяги:

“...Особисті випади проти Макогона були б, певно, і крайовим нашим громадянством, і заокеанською еміграцією осуджені, як вияв нашого руїнництва. Мовляв, Макогон робить добре діло, а ми його за те б’ємо. ...Через свій виступ під час пацифікації він на західноукраїнських землях здобув собі симпатії”.

“Довший час, одначе, в його діяльності нічого злого не можна було знайти. Праця лондонського бюро не давала нам ніяких підстав до вступів... Наша вина, що ми, маючи змогу самі організувати таке бюро, того не зробили”.

“...Не можна заперечити, що з моментом відкриття лондонського бюра зацікавлення серед англійців до справ на західноукраїнських землях безперечно зросло”.

Розгортаючи від початку 30-х років за кордоном представництва ОУН передусім у тих країнах, де робилася європейська політика, Коновалець будь-що хотів заснувати такий осередок у Лондоні. Його метою було ознайомити широкі британські політичні кола з програмою ОУН в українському питанні. Зробити це було дуже складно, оскільки в цій країні репутація українських націоналістів, яку створили не стільки чужинці, скільки свої, була досить сумнівною. Цю організацію вважали там за крайню пронімецьку.

1933 року своїм представником у Великобританії провід ОУН призначає Євгена Ляховича як одного з активістів новоутвореного в США громадського об’єднання “Організація Державного Відродження України” (ОДВУ). Голова проводу ОУН радить колезі найперше зав’язати ділові стосунки там із Яковом Макогоном і через нього шукати потрібних контактів в Лондоні.

Далі — слова самого Ляховича: “Зв’язки з Я. Макогоном остаточно були наладнані. Це був початок моєї співпраці з ним і його бюром у Лондоні, яким керував д-р Володимир Кисілевський... Часті розмови з Я. Макогоном та його дружиною, особливо активною в справах українських бюр, розвіяли в мене недовір’я до них. Я переконався в їх добрій волі й бажанні допомогти українцям в їх стремліннях до самостійної держави”.

Слід віддати належне обом діячам, що вони зуміли зберегти рівновагу й взаємну толерантність у тій співпраці. Взявши за основу взаємопошану без затаювання різниць у поглядах та діаметрально протилежних підходах у тактиці дій, обидві сторони ніколи не давали приводів політичним опонентам заочно поборювати один одного чи таємно робити якісь прикрощі.

Визначальним у співпраці було покладено головну ціль — визволення України і відбудова самостійної держави. Такі стосунки, що на той час були вкрай рідкісними поміж політичними групами української еміграції, на думку Євгена Ляховича, не тільки не шкодили праці, а навпаки, серед демократично вихованих англійців знаходили пошану.

І, насамкінець, ще дві думки тогочасних авторитетів західної довоєнної еміграції. Вони також свого часу не були оприлюднені, а пролежали стільки літ невідомими українському загалові, оскільки належали до так званого довірчого листування.

Архієпископ УГКЦ на чужині отець Іван Бучко:

“Пан Макогон — дійсно дуже гарний український патріот, який працює для нашої справи не з якихось особистих вигод... Доказ цього — Макогон прислав на мої руки 5000 доларів на користь тих, хто потерпіли від “пацифікації”.

Відомий журналіст американської “Свободи” В. Кедровський:

“Я знаю дуже добре Макогона, його працю і службовий стан. Можу запевнити Вас, що слава Богові, що він стоїть на тому становищі, на якому він є, а не якийсь москаль, жид, поляк чи хтось інший, ворожий нашій державницькій ідеї. Його праця вироблює опінію в американських офіційних, фінансових та торговельних колах в українській справі. Те, що він подає про нашу справу, на 100 відсотків корисне для нашої державницької ідеї. Я навіть боюся, що коли його почнуть дуже бити українці, то йому дійсно доведеться відійти від тої праці, і на його місце може прийти ворог українства... Глупо роблять ті, що сподіваються самі стати “президентами” української держави і бояться в особі Макогона конкуренції”.

Заздрили, компрометували й губили добру справу свої

Почерпнутий із недоступних досі лондонських архівних тек фактологічний матеріал ставить остаточну крапку в надуманих опонентами й поширюваних через пресу та особисту пошту інсинуаціях, наклепах, здогадках і припущеннях щодо діяльності Українського пресового бюро в Лондоні.

Прикро лиш те, що часто вдавалися до цього не лише відкриті вороги українства, а й свої, українці.

У затятій боротьбі за здобуття бодай маленьких булав, задоволення своїх власних амбіцій вони збурювали нерідко громадську думку, ослаблювали таку потрібну єдність українського руху. І це замість того, щоб спробувати зробити для загальної справи, до того ж своїм коштом, бодай дещицю того, чого реально досягнув Яків Макогін і зібраний ним невеликий колектив однодумців у Лондонському пресовому бюро та його офіційних представництвах у Женеві й Празі.

За берегами цього огляду залишаю низку випадів проти Українського пресового бюро в Лондоні та його засновника редакції журналу “Розбудова Нації”, що виходив у Празі. Складно відшукувати суть у таких текстах. Де журналістські факти? Де аргументи? Де привід для критики? Огульність, бездоказовість, довільний набір словесної тріскотні — лише так можна оцінити невдалу спробу очорнити опонентів чи конкурентів.

Але проминути ось цю статтю з аргентинської газети “Українське Слово”, що виходила в 30-х роках у Буенос-Айресі, ніяк не можна. Беру з архівної теки її примірник від 25 квітня 1935 року. Уявляю, якого болю завдала вона всім працівникам Бюро, а найбільше — його засновнику й безкорисливому меценатові Якову Макогону.

Назва статті “Пресове бюро в Лондоні і комуністична робота” вказує на предмет викриття. Щоб читач мав можливість відчути тональність, доказовість (чи бездоказовість) критики в тогочасних еміграційних газетах, варто навести з цієї статті розлогу цитату:

“В Лондоні від кількох літ існує Українське Бюро на чолі з п. Макогоном, яке веде політичну роботу на користь української справи, інформуючи англійські кола про стан українського руху, а українців — про всі важливі події в Англії. Це бюро видавало добре зредаговані і чепурненькі пресові комінкати, які багато українських газет, в т. ч. і наша, охоче містили. Все мало і має вигляд поважної пресової роботи. Майже щомісяця з Лондону йшли як не петиції до Ліги націй, то запити до членів англійського парламенту, Палати Лордів, визначними політичними діячами і т.п. Пожвавилися також повідомлення про положення українців під совітами, але вже не в такій рішучій формі.

Правда, носилися чутки, що голова бюро п. Макогон між українцями мало відомий, що він виїхав з Галичини до Північної Америки як Коген, в Америці еволюціонізував як Мак-Коген, а вже по дорозі до Англії з нього витворився повний Макогон, але з огляду на поважну роботу бюра тим чуткам ніхто не подавав значіння.

Справа набрала цілком іншого освітлення, коли гетьманський представник в Лондоні п. В. Коростовець вияснив документально, в який спосіб і для кого працювало те бюро. Майже всі петиції, запити для членів уряду робилися англійськими послами з комуністичних або незалежних робітничих фракцій парламенту та соціалістами. Вони мали на цілі здискредитувати українську справу в Англії, як комуністичну, і робилися не стільки з симпатії до українців, скільки на те, щоб нашкодити Польщі, з якою совдепія була тоді не в згоді” .

І вже зовсім по-базарному, не властивому для журналістики вільного світу, сприймається останній, так званий висновковий абзац цієї також статті. Засновник Лондонського бюро порівнюється тут із “православним єпископом, що приїхав із совдепії до Аргентини організувати живу церкву”.

“Потім з’ясувалося, — пишеться в цій газеті в такій же бездоказовій формі, як і раніше, — що він (тобто єпископ — *М. Т.*) є жидком, по професії аптекарем і виселений відсіля поліцією перебуває в Монтевідео і, по чуткам, поруч зі служенієм Христові займається миловарством. Треба гадати, що п. Макогон, мабуть, пройшов той самий курс політграмоти, що “єпископ” з Монтевідео”.

Стаття ця, до речі, без підпису, також потребує з’ясування кількох запитань.

Про які “документальні вияснення” гетьманського представника йдеться?

Що значить “майже всі петиції” були від прокомуністичних депутатів? А скільки і яких було від некомуністичних?

У який спосіб Бюро “дискредитувало українську справу”, коли до змісту його друкованих матеріалів ніколи й ні від кого не надходило спростувань?

Відповідей у тексті не знаходимо. Не знаходила їх і українська громада, яка мовчазно “проковтнула” таку ганебну, невдало скроєну нагінку на чесну людину.

Нині, коли минуло вже понад 80 років після виходу цієї статті, з’явилася, нарешті, можливість аргументовано довести, що цитована стаття з аргентинського “Українського Слова” виявилася всуціль фальшивою, а ті, хто стояв за нею, зробили велику й незаслужену прикрість не лише Якову Макогону, а й українській справі. Фактаж, про який ітиметься нижче, почерпнуто з невідомих досі українському загалу документів Національного архіву Великобританії в Лондоні.

Перший факт — про самого “викривача” В. Коростовця.

Хто ця особа, що у такий спосіб скомпрометувала добротворчу для українців і України справу життя Якова Макогона?

8 і 9 жовтня 1935 року в карному відділенні Найвищого Суду Великобританії (HighCourt, King’sBench) слухалася судова справа №915 проти колишнього гетьмана України Павла Скоропадського та його офіційного представника в Лондоні Володимира Коростовця. Їм інкримінувалося “збирання грошей у невластивий спосіб”. Виявилося, що походженням тих грошей — німецьке. Про цей процес були повідомлення в британській пресі з посиланням на короткий коментар судді Мекнатена: “Це була найбільше неприємна справа, про яку що менше згадуватиметься, то краще”. На цій справі є резолюція голови Північного департаменту Міністерства закордонних справ Великобританії (Foreign Office) Лоренса Кольєра: “Це може підтвердити наші підозріння, що рух Скоропадського не є нічим іншим нині, як лише німецьким шантажем”.

Отож усунення з інформаційного українського поля Великобританії конкурента Якова Макогона, який фінансував Бюро в Лондоні власним коштом, спробував робити також українець, який нібито захищав інтереси українців, але за німецькі гроші. Напрошується хрестоматійне питання: а судді хто?

Другий факт — про так звану “комуністичну роботу” англійських парламентарів, які підтримували Я. Макогона, — також виявився з теки “брудного компромату”.

29 травня 1935 року в будинку британського парламенту засновано Англо-Український Комітет. Від імені цього комітету голова зборів, член парламенту Джон Гилс (Палата Громад) озвучив Заяву. У ній зверталася увага британської громадської думки на українське питання та підкреслювалося активне зацікавлення Комітету різними аспектами української справи. Заяву підписали лорд Дікінсон, лорд Ноель Бакстон; члени палати громад: Джон Гилс, Джефрі Мандер та полковник Дж. С. Веджвуд. До цього документа приєдналися своїми підписами видатні британські історики доктор Дж. П. Гуч та професор Роберт Сітон Вотсон. Почесними секретарями Комітету стали видатний правник Аше Лінкольн та підполковник Сесіль Лестрендж Малон.

Далі буде.

Іванка Мащак — архівістка і бібліотекарка з Лондона, яка вивела автора на віднайдення Архіву Українського пресового бюро в Лондоні

“Ми повинні почати знову жити з Богом і для Нього”.

Нотр-Дам — випадок, провокація чи знак?

Осип ЯКИМЧУК

Уся Європа та Америка були вражені вістю, що у Парижі палає всесвітньо відомий собор Божої Матері, більше відомий як Нотр-Дам. У перекладі з французької це словосполучення дослівно означає **наша пані**. Шоком ця вість була й для мільйонів українців. Я належу до тієї більшості, котра мала змогу бачити уславлений собор лише в Інтернеті, енциклопедіях або фільмах. Був переконаний, що об’єкт, який занесений ЮНЕСКО до переліку найвидатнішої культурної спадщини світу, свято оберігатимуть.

Схоже, що у Франції панує глибоке переконання: це був підпал. І не просто підпал храму-символу, який вважається третім символом світового християнства після Ватикану та храму Гробу Господнього, а підпал дуже напруженої нині Франції. Нині на Заході поширеним є твердження, що у світі йде намагання переформатувати усталений порядок. І якраз у контексті того переформатування слід розглядати цинічну технологію повалення в Україні президента-державника!

У священицьких колах ставлять питання: чи справді випадковість, що головний християнський храм Франції згорів саме у страсний тиждень (за латинським стилем)? Хоч нині лише умовно цей храм можна називати християнським. Люди, які бували у ньому, розповідають, що для богослужбових потреб використовувалася невеличка, відгороджена перед головним престолом, частинка храму. А весь храм вже давно став однією з туристичних атракцій Парижа.

Віряни вважають, що все, що відбувається, зокрема й пожежа у соборі Нотр-Дам, — відбувається з Волі Божої. Проте немає однозначного розуміння, чи це знак нових катаклізмів як кари за відступництво від Бога сучасної цивілізації, чи це був момент потрясіння, який повинен би змінити моральний фундамент сучасного буття.

Віряни твердять, що перед усіма епохальними подіями Богородиця давала людям знаки. Палаючий дах собору вони розглядають як передвісник кари вогнем, про яку, зокрема, говорилося у появах Матері Божої в японському жіночому монастирі Акіта (1970—80-ті рр.).

Віруючі католики як знак Божий розглядають і той факт, що буквально напередодні пожежі в соборі Нотр-Дам Папа-пенсіонер Бенедикт XVI звернувся з посланням до світу (передусім воно адресоване духовенству) “Про причини кризи Церкви”. У ньому є слова, однаково актуальні для всіх народів та всіх релігій: “Найважливішим завданням, яке мусить бути наслідком моральних потрясінь нашого часу, є те, що ми повинні почати знову жити з Богом і для Нього. Насамперед ми самі мусимо навчитися знову визнавати Бога як основу нашого життя, замість того, щоб залишити Його збоку, як якимось чином неефективне вираження”.

Нині ще рано казати, чи пожежа Нотр-Дам стане очікуваним не лише Церквою моральним потрясінням для західної цивілізації, яка практично усьому світові нав’язує філософію споживання. Правду кажучи, до моменту пожежі я був глибоко переконаний, що сучасні проблеми Франції (однією з них є рух “жовтих жилетів”) базуються на філософії споживання. Однак те, що нині дуже часто горять християнські храми від цільових підпалів, не зовсім пов’язано зі споживанням. І кількість випадків осквернення та нищення у Франції храмів з кожним роком зростає.

Згідно з доповіддю французького Міністерства внутрішніх справ, 2018 року було 872 випадки нищення чи осквернення церков. 2017 року таких випадків було 978. За перші два місяці 2019 року кількість таких злочинів зросла на 25 відсотків порівняно з тим же періодом минулого року.

Це зумисні підпали або дії дикого вандалізму: нападники перевертають хрести і статуї святих. Часто розбивають табернаклі (у православний традиції це дарохранильниця), щоб осквернити Євхаристію.

У лютому був атакований собор Сен-Алена в Лаваурі на півдні Франції. Хрест і статуї святих було знищено, спалено літургійні шати. У Німе, біля кордону з Іспанією, у церкві Діви Марії зруйнували вівтар, а розп’яття осквернили людським послідом. У березні інтер’єри церкви Святого Миколая в Гуілле осквернили і зруйнували. Фігуру Божої Матері повалили і розбили. Хрест також перекинули.

Під впливом того, що постійно чув я з телебачення про дедалі гостріший наступ ісламської цивілізації на європейську, який спостерігаємо в країнах Західної Європи (це трошки інший процес, ніж у нас гібридна війна “русского міра” проти української цивілізації), у мене склалося враження, що це справа рук мусульманських емігрантів, які такими діями мстяться за європейську зневажливість щодо них. Насправді це не зовсім так. Як передає Спостережний центр нетерпимості та дискримінації християн у Європі (я особисто не знав, що у формально християнській Європі нині християн треба захищати від переслідувань!) акти вандалізму та нищення храмів зазвичай здійснюють анархісти, крайні ліваки та учасниці руху “Фемен”.

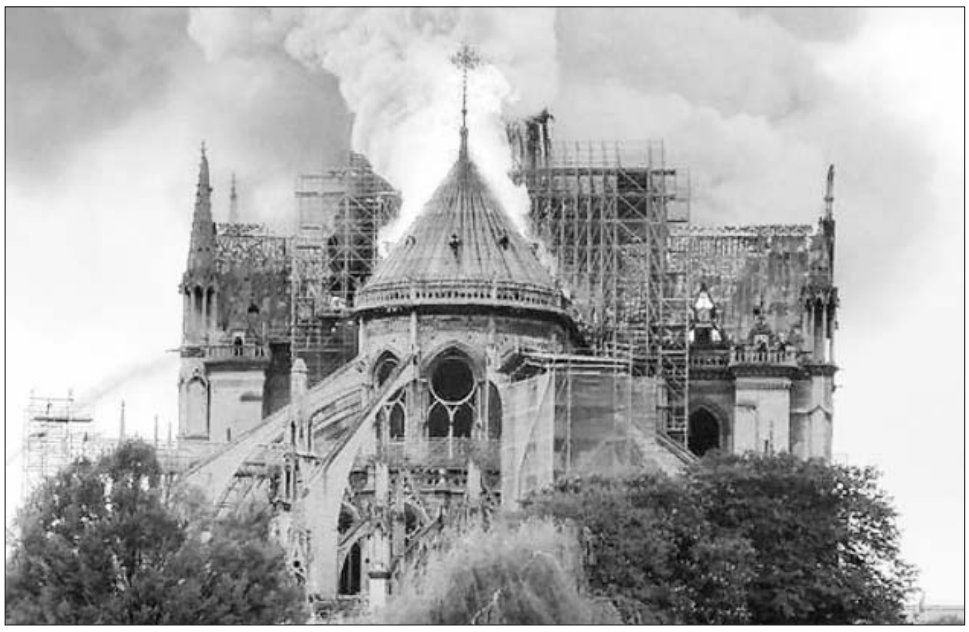

Сподіваюся, багато хто ще пам’ятає, як 17 серпня 2012 року учасниці цього руху зрізали хрест, який стояв (його за три дні було відновлено) у Києві перед будівлею колишнього НКВД (раніше Інститут шляхетних дівиць) на вул. Інститутській. Тоді писали, що цей, створений на території України, рух далеко не шляхетних дівиць, щедро фінансувався олігархами з Росії та з України. У тому контексті згадувалося також прізвище нинішнього кума Путіна. Оскільки рух цей дав метастази по всій Європі, то є підстави для запитання: чи, бува, за оскверненням та нищенням християнських храмів у Франції (це один з елементів дедалі гострішої війни цивілізацій) не стирчать вуха Путіна?

Ті, хто схиляється до версії, що пожежу у Нотр-Дам не можна вважати лише фатальним збігом обставин, наголошують, що 17 березня 2019 року після недільного богослужіння було підпалено церкву Сен-Сюльпіс, яка є другим за величиною після собору Нотр-Дам храмом столиці Франції. Пожежу швидко вдалося загасити, хоч, як наголошується у кореспонденціях з Парижа, церква зазнала серйозних пошкоджень. І це, виявляється, вже була друга спроба за останні тижні.

А ось храм, який будували понад 180 років (1163—1345) ледь не перетворися на повну руїну за 8 годин. Заява вогнеборців, що достатньо було ще 15 хвилин горіння і кам’яна конструкція собору могла б завалися, у церковних колах сприймається як знак Господній для Франції.

За час існування собору Нотр-Дам над ним двічі нависала загроза знищення. Перша — у часи французької революції (1789—1799 рр.), як одного з символів скинутої революцією абсолютної монархії. Собор хотіли повністю зруйнувати, та враховуючи факт, що можуть постраждати й сусідні будівлі, відмовилися від задуму.

Із церковних джерел відомо, що із 17 діючих у Парижі на час революції 1789 р. храмів вціліли тільки два — собор Нотр-Дам та маленька капличка. Собор не тільки фізично пошкодили, а й осквернили. Коли вирішили його не руйнувати, то перетворили на “храм розуму”. Однак це не мало нічого спільного ані з бібліотекою, ані з науковими інститутами. Такі речі, заражені духом руїни, черні аж ніяк не потрібні.

Вивчаючи матеріали до цієї теми, знайшов я шокуючу розповідь про ходу черні до “храму розуму”. Веселу юрбу вела найвідоміша у ті часи паризька блудниця. На цапа, який вела ця “процесія” (тварина мала символізувати церковну владу), було накинуло митрополичі ризи, а до його хвоста прив’язано Христове розп’яття. У храмі блудниця, що йшла на чолі юрби, оголилася та лягла на престол, глузуючи з усього, що для багатьох поколінь було святістю...

Оскільки собор не міг залікувати завданих революцією ран, то в XIX столітті стояло питання про його знесення. Як я розумію, причиною була дуже велика вартість ремонту та утримання собору. Вважається, що собор від знесення врятував історичним романом “Собор Паризької Богоматері” Віктор Гюго. Тоді, після появи цього, першого у французькій літературі історичного роману, у багатьох визріло розуміння, що це не просто дім молитви, а й один із символів Франції, який, за твердженням французів, до фатального 15 квітня “змагався” з Ейфелевою вежею за туристичну першість.

Тепер, за прогнозами, щонайменше на 15 років він змушений буде у тому “змаганні” взяти перерву. Прогнозується, що стільки триватиме відбудова собору, хоч Президент Франції сподівається, що для цього знадобиться лише 5. Однак, припускають спеціалісти, лише умовно відновлення собору можна буде назвати відбудовою... Для дерев’яних конструкцій собору Нотр-Дам було використано аж 1300 дубів. Тож не дивно, що однією з народних назв цього храму була “собор дубовий гай”. Але не тільки у кількості потрібного дуба тут проблема. Вважається, що вже не вдасться відтворити енергетику, яка була у соборі до пожежі. Нинішні будівельники вже не знають секретів будівельної справи часів середньовіччя.

Хоч поширеною є містична версія, що пожежа є знаком важких для Європи часів, оптимісти намагаються побачити й добрі знаки. Вранці наступного дня після пожежі люди побачили, як над чорним згарищем сяє золотий хрест. Багато осіб факт тлумачать як видимий знак, що усі потуги сил зла будуть подолані.

Мало хто знає, що після II Ватиканського собору перед історичним вівтарем, збудованим у XIV столітті, встановлено новий, який відповідав духові рішень II Ватиканського собору. В результаті пожежі з нового й сліду не залишилося, а старий зостався неушкодженим. Як це розуміти? — запитують здивовано журналісти і релігієзнавці.

Визнаю, що до вивчення питання пожежі в Нотр-Дам я не дуже розумів глибини проблеми “жовтих жилетів”. Виявляється, суть проблеми у тому, що через емігрантів нині у Франції зникає середній клас. Він стає класом бідних.

Журналіст Олівер Бо сказав, що не лише собор Нотр-Дам, а взагалі християнські храми та культурні пам’ятки національного масштабу страшенно занедбані. І хоч Франція багатьом із нас здається казково багатою країною, проте це країна має величезний дефіцит бюджету і багато важливих галузей не фінансується належним чином.

Фактичним власником і цього собору, і усіх інших культових споруд, збудованих до 1905 року, є держава. То вона фінансує їхнє утримання та реставрацію. За даними з-перед двох років, на утримання і реставрацію собору Нотр-Дам виділялося 2 млн євро на рік. Фахівці кажуть, що цього кричуще мало. У закордонній пресі наводять слова пароха собору у грудні 2018 року про катастрофічну нестачу коштів на утримання цього собору.

Нині у Франції доволі часто храми або горять, або їх руйнують, як це було в часи войовничого комунізму в СРСР. У Союзі це робили з ідеологічних міркувань. А нині у Франції, як я розумію, їх нищать з економічних міркувань — нікому до них ходити, немає за що їх утримувати. Коли б в основі їхнього нищення лежала якась ідеологія, скажімо, лівацька чи сатанинська, то масово нищили б і мечеті. Але цього не спостерігається. Якщо й є такі випадки, то вони поодинокі.

У той час, як активно зникають з французького культурно-духовного плану християнські церкви, так само активно у ньому з’являються мечеті. Частину “списаних” християнських храмів переобладнують на готелі чи ресторани. А може, не тільки на готелі?..

На одному з польських католицьких сайтів знайшов шокуючу статтю, як у Голландії (згадую про це, бо там, як і у Франції, дуже низький рівень релігійності суспільства) було продано храм, який не міг себе утримувати. Покупець, аби максимально принизити вірян, колишній дім молитви переобладнав на дім розпусти. Найстрашніше у цій історії те, що глибоко меркантилізованого обивателя це анітрохи не шокує. І ця байдужість лише поглиблює шок від побаченого, твердив автор матеріалу.

І французи, і гості Франції констатують, що французьке християнство, яке існувало півтора тисячоліття, за три покоління практично йде до завмирання. Нині хоч французи у Франції становлять переважну більшість (87%) населення (за даними 2018 року там проживало майже 70 мільйонів осіб), проте спостерігаються там непрості релігійні процеси. Враховуючи тенденції, які відбуваються у релігійному житті Франції, прогнозується, що 2020 року кількість осіб, які належать до християн, становитиме 58,1% населення. Кількість тих, хто неприховано декларує безбожництво, зросте до 31,9%, а кількість осіб, що сповідують іслам, зросте до 8,3% населення (є джерела, які оцінюють чисельність мусульманського населення Франції в 11%). Станом на 2010 рік реально віруючими людьми вважало себе лише 27 %. Знавці Франції наголошують, що реально віруючими християнами є 5—6% населення. І нині автори називають ще меншу кількість — приблизно 2 мільйони осіб з 70-мільйонного населення. Часто чуємо, що більше практикуючих вірних є серед сповідників ісламу, ніж серед християн.

У далеких 1980-х рр., коли ситуація була кращою, ніж нині, Папа Римський Іван Павло II під час однієї з душпастирських подорожей до Франції у розпуці запитував: “Франціє, найстарша дочко християнської церкви, що ж ти зробила з даром хрещення?”

Частково відповідь на це питання дає французький філософ Шанталь Дельсоль (Chantal Delsol). Вона констатує, що нині Франція є наскрізь атеїстичною країною. Корені того стану — у минулому Церкви. Нині у світосприйнятті пересічного француза католики відповідальні за інквізицію, за сотні років гноблення, катувань, за контроль над системою освіти. Тому він намагається відрізатись від цього.

“Завдяки Олександру Кованьку відбувся перший політ з науковою метою на повітряній кулі”.

Василь ВЕЛЬМОЖКО,
краєзнавець

Перший генерал авіації з паспортом українця

20 квітня виповнилося 100 років, як в Одесі після тяжкої хвороби помер видатний винахідник та пілот-аеронавт, засновник повітроплавання на теренах колишньої імперії, перший генерал авіації, нащадок славетного козацького роду Олександр Матвійович Кованько.

Його предки були козаками. Історія їхнього родоводу тягнеться з XVII століття, у наступному столітті Кованьки обіймали високі посади на Полтавщині. За службу вони одержали землю під Полтавою і подвір’я в самому місті. Про це до сьогодні свідчать назви деяких населених пунктів поблизу Полтави: Кованчик, Кованьківка. І хоча Олександр Кованько народився в Петербурзі, його родина, за свідченням доньки Варвари Олександрівни Мороко, зберігає пам’ять про Полтаву як про землю предків.

Народився Олександр Матвійович 16 березня за н. с. 1856 року у Санкт-Петербурзі. Його батько — небагатий служилий дворянин, гірничий інженер Матвій Іванович Кованько, помер у 45-річному віці, мати — Софія Олександрівна — з нею батько одружився, перебуваючи на навчанні в Німеччині. Батьку доводилося часто їздити зі столиці на рудники Східного Сибіру, оглядати шахти, супроводжувати каравани з дорогоцінними металами. Він був чиновником з особливих доручень при Східно-Сибірському генерал-губернаторові. Така напружена праця підірвала здоров’я Матвія Івановича. Софія Олександрівна залишилася одна з дев’ятьма дітьми. Завдяки допомозі родичів, передусім — батькових рідних братів, усі діти отримали гарне виховання і освіту, зокрема й Олександр.

Він знав кілька іноземних мов, писав вірші, грав на роялі, малював олією, різав по дереву. В Ермітажі є колекція з кількох сотень дзвіночків, зібраних Олександром Матвійовичем. Навчався Олександр у 1-й Санкт-Петербурзькій класичній гімназії, 1875 року добровільно пішов до війська однорічником, після чого вступив до Миколаївського інженерного військового училища. Роки навчання та початку військової служби Олександра Матвійовича припали на Російсько-турецьку війну 1877—1878 років. Молодим офіцером він брав участь у військових діях, споруджував переправи та укріплення для російських військ.

Після війни Олександр Матвійович продовжував поглиблювати свої фахові знання, закінчив гальванічні курси, незабаром був призначений начальником гальванічної команди батальйону, невеличкої за складом, оскільки займалася новою на той час розробкою підводних мін. Усі нові вибухові винаходи, призначені для ведення мінної війни на воді, випробовували на Чорному морі. Саме тому всі теплі місяці Олександр Кованько зі своєю командою перебував в Одесі, у розпорядженні завідувача підводними мінами чорноморських портів. Але цікава морська робота не давала молодому офіцерові Кованьку повного задоволення.

У Олександра Матвійовича зародилася думка про використання повітряних куль для здійснення розвідки, спостереження, зв’язку. Свої ідеї він виклав у вигляді доповіді цареві Олександру III, цей проект викликав зацікавлення у військових колах та був підтриманий царською владою. 1884 року було створено комісію з використання повітроплавання, голубиної пошти та сторожових веж у військових умовах, в якій гвардії підпоручик Кованько обійняв посаду справовиробника. Очолював комісію генерал Боресков. Незабаром поручикові Кованьку дозволили створити експериментальну кадрову команду військових аеронавтів та зробити для військових умов перші повітряні кулі. Саме з того року він став командиром першої в армії Російської імперії авіаційної частини.

Випробовували аеростати, проходили навчання перші російські льотчики, розглядали досягнення повітроплавців за кордоном. 1890 року команду було реорганізовано в Навчальний повітроплавний парк, який залишився в Гатчинському палаці Павла I. Колишня резиденція суворого царя поступово перетворювалася на кузню авіаційних кадрів. Стрімкий розвиток аеронавтики в Росії великою мірою був зумовлений здібностями Олександра Кованька. У технічних галузях він був дуже ерудованою людиною, а знання іноземних мов дало змогу швидко зв’язуватися з аероклубами всього світу. Олександр Матвійович швидко засвоював нововведення та передавав їх своїм учням, попри небезпеку власноруч випробовував усі нові літальні апарати, іноді здійснюючи посадки у найнесподіваніших місцях: на дахах будинків, деревах, воді. Згодом було створено ще 7 повітроплавних відділень в інших містах імперії, на чолі яких стали вихованці Кованька.

Завдяки підтримці О. М. Кованька 1887 року було підготовлено політ повітряної кулі для наукових спостережень (сонячного затемнення та проведення низки наукових експериментів), які здійснив славнозвісний учений Дмитро Іванович Менделєєв. Через перевантаження кулі

Олександр Матвійович провів ретельний інструктаж з ученим, і політ минув успішно. Політ тривав дві години, а куля досягла висоти 3550 м, подолавши відстань 90 км. Це був перший політ з науковою метою на повітряній кулі.

Того ж року Кованько одружився з Єлізаветою Поповою — донькою відомого суднобудівельника, адмірала Андрія Олександровича Попова. У Олександра Матвійовича та Єлизавети Андріївни було семеро дітей.

Минали роки. Наполеглива робота забирала багато сил і енергії Олександра Матвійовича. Він не зважав на звання та нагороди. 1891 року Кованько став штабс-капітаном, 1895-го — капітаном, 1898-го — гвардії полковником. Та попри стрімкий злет Кованька-військового, справа повітроплавання не знаходила належної підтримки в суспільстві. Вважалося, що повітряні кулі здатні лише розважати заможну публіку — й не більше. Тільки у бойових діях можна було довести право на існування аеростатів. Така нагода трапилася лише під час Російсько-японської війни 1904—1905 років. 19 липня 1904 року цар Микола II дав згоду на формування та направлення на війну Східно-Сибірського повітроплавного батальйону. Очолив його полковник Кованько, до складу батальйону пілотом-спостерігачем входив старший син Олександр. Під час війни повітроплавний дивізіон Кованька здійснював розвідку та спостереження за пересуванням супротивника, забезпечував зв’язок між військами тощо.

З війни Олександр Кованько повернувся з бойовими нагородами, а згодом отримав звання генерал-майора, ставши першим генералом авіації. Олександр Матвійович повернувся до Гатчини, де знов очолив свій Навчальний повітроплавний парк. Наближалися часи завоювання неба літаками. І хоч Кованькові було вже 50, а молоді офіцери-льотчики вважали його повітроплавним консерватором, генерал передбачав розвиток авіації. Коли з’явилися перші дирижаблі, він давав вказівки щодо правильного їх використання. А з появою літаків Олександр Кованько застерігав від сліпої поваги до іноземних авіаційних конструкторів. Генерал вважав, що майбутнє авіації — за великими, багатомоторними літаками. Саме тому коли в Києві з’явився молодий конструктор Ігор Сікорський, Олександр Матвійович був одним із перших, хто оцінив його талант.

Олександр Матвійович багатьох уперше посадив не тільки на повітряну кулю, а й за штурвал літака. Першою жінкою-льотчиком стала його старша донька. У небі літали й сини генерала. З Ігорем Сікорським працював один із улюблених учнів Кованька, його зять Володимир Нижевський. Іноді за власні гроші Олександр Матвійович купував нові літальні апарати, фінансово допомагав молодим конструкторам. Саме за його сприяння захоплення літаками поступово стало масовим.

Часто, попри вік, Олександр Кованько сам випробував нові зразки аеростатів та літаків. Іноді свідомо ризикував життям, особливо — коли справа стосувалася принципів. Так, 1909 року з наказу інженерного управління авіапарк продав Санкт-Петербурзькому повітроплавному клубу аеростат. На ньому члени клубу піднялися в небо, однак не змогли впоратися з управлінням і потрапили в катастрофу. У результаті генерала Кованька звинуватили у навмисному продажу несправного аеростата петербурзьким любителям повітроплавання. Олександр Матвійович узяв цей аеростат, наповнив його тим самим газом і за найбільш несприятливих осінніх умов піднявся у небо. Він здійснив вдалий переліт, і хоч приземлився у холодну Ладозьку воду, продемонстрував повну справність аеростата.

Улітку Олександр Матвійович узяв участь у роботі першого повітроплавального з’їзду, що проходив в Одесі за підтримки президента одеського аероклубу Анатри. 4 серпня 1910 року Навчальний повітроплавний парк реорганізували в Офіцерську повітроплавну школу, в якій відтоді функціонували й авіаційні відділення. Генерал Кованько залишався на своїй посаді вже начальником Офіцерської школи. Під його “крилом” зросла плеяда відомих на той час льотчиків. Досить назвати лише Петра Нестерова, який залишився в історії світової авіації як людина, котра вперше виконала фігуру вищого пілотажу — “мертву петлю”.

Наближалася Перша світова війна. 14 квітня 1913 року Олександра Матвійовича Кованька було підвищено до звання генерал-лейтенанта. Навіть під час війни він залишався незмінним начальником Офіцерської повітроплавної школи, яка, незважаючи на відкриття низки авіаційних закладів, залишалася головною кузнею кадрів російської імператорської авіації. На фронті літали обидва його сини — поручик Олександр Кованько служив в одній ескадрильї з Петром Нестеровим і на власні очі бачив здійснення першого повітряного тарана. Невдовзі поручик Кованько потрапив до австрійського полону.

Доля засновника російських повітроплавних частин генерала-українця Олександра Кованька склалася трагічно. Після Жовтневого перевороту в Петрограді більшовики пропонували йому залишитися на службі в Червоній армії. Однак генерал відмовився від цієї пропозиції, дізнавшись про звільнення з полону сина завдяки новій українській владі. З встановленням в Україні Гетьманату Олександр Матвійович отримав український паспорт та виїхав на батьківщину, де завдяки обміну військовополоненими між Австро-Угорщиною і українською державою вдалося повернути тисячі полонених, серед них був і син Олександр. В російських ЗМІ говориться про звільнення з полону Кованька-молодшого завдяки фонду допомоги полоненим, який очолювала дружина Миколи II, але відомо, що зробили більшовики з царською родиною на той час. Після нетривалого відновлення сил Олександр Олександрович вступив до військового флоту Української держави. Він не підтримав пропозицію командира Херсонського авіаційного загону Руднєва перелетіти на українських літаках на Кубань до білих.

У гетьманських закладах генерал Кованько не служив, оскільки мав ослаблене здоров’я. З поваленням влади Павла Скоропадського Олександр Кованько з дружиною і доньками перебрався до Одеси. Родина винаймала дві кімнати на вулиці Софіївській, поруч з ними мешкала сім’я інженера-залізничника Вінцентіні, донька якого, Оксана, стане дружиною Сергія Корольова. Тут генерал Кованько і помер у Великдень, 20 квітня 1919 року, коли місто захопили загони червоного отамана Григор’єва. Згідно з офіційною версією, приводом до смерті Олександра Матвійовича став параліч серця. Однак старша донька генерала, якій вдалося згодом емігрувати, стверджувала, що Кованько помер від недоїдання. Нелегка доля випала й родині генерал-лейтенанта Олександра Кованька. Його молодший син, білий офіцер, після громадянської війни повернувся на батьківщину, мешкав у Ленінграді, де 1931 року був репресований за так званою справою гвардійських офіцерів. Старший син також емігрував до Югославії, де загинув в авіакатастрофі. Старша донька Олександра Матвійовича разом зі своїм чоловіком, полковником авіації Нижевським, емігрувала до Парижа.

Пам’ять про засновника авіації завжди гідно шанували в Одесі. 1967 року застарілий пам’ятник на другому християнському цвинтарі у вигляді двох пропелерів на могилі Олександра Матвійовича замінили новим постаментом. На відновленому Одеському авізаводі в заводському музеї чільне місце займає експозиція, присвячена одному з засновників вітчизняної авіації Олександру Матвійовичу Кованьці, що помер в Одесі з паспортом громадянина Української держави. Пам’ятають про свого земляка і в Полтаві, в Музеї авіації та космонавтики.

“Саме комедія має ставитися мовою країни, в якій вона йтиме”.

Віталій ПАЛЬЧИКОВ: «Не починаю роботи, якщо музика мені не цікава»

Репертуар Київського муніципального академічного театру опери і балету для дітей та юнацтва нещодавно поповнився комічною оперою Гаетано Доніцетті “VIVA LA MAMMA (Нехай живе мама!), або ТЕАТРАЛЬНІ ПОРЯДКИ ТА БЕЗПОРЯДКИ”. Про роботу над новою виставою ведемо розмову з режисером-постановником Віталієм Пальчиковим.

— Як виник задум вистави?

— Колись повернувся з Німеччини мій добрий друг Андрій Маслаков. Він грав у цій опері в одному з німецьких театрів. Сказав: “Віталію, дуже класна опера, подивися”. І подарував мені клавір. Цей клавір пролежав у мене сім років. Коли постало питання робити щось нове, цікаве, я згадав про цю оперу. Існує кілька редакцій опери “Viva la mamma”. І ми зробили свій варіант. Щось скорегували, щось додали. Чудовий переклад українською мовою здійснив Дмитро Тодорюк. Вийшла редакція, зроблена спеціально для цього театру.

Мене як режисера опера зацікавила своєю актуальністю. Тема стосунків між керівництвом театру і співаками, між співаками, стосунків режисерів і диригентів, поетів-лібретистів і композиторів. Тобто все, що відбувається у театрі.

Коли почали знайомитися з твором детальніше, то зрозуміли, що там є дуже цікавий персонаж — це сама мама Агата. Вона уособлює в собі весь театральний безлад, як і комплекс всіх проблем і радощів. Він — у мамі, і вона починає заправляти всією ситуацією в театрі. Вона і директор, і співак, і режисер.

У нас були переклад і клавір, а також півтора місяця до призначеної прем’єри. І нам довелося все робити паралельно — співанки, мізансцени, репетиції, вписувати текст у клавір. Було цікаво, чи встигнемо все зробити за такий короткий проміжок часу. За місяць до прем’єри ми про це запитали один одного з диригентом-постановником Сергієм Голубничим. І встигли.

Роль мами Агати виконує Андрій Гонюков. Його запрошують співати у багатьох театрах світу. Роль Мами виконує і соліст театру Сергій Макієнко. Це дуже перспективний баритон. Якби не було Сергія, то, можливо, ми б і не взялися за цей проект. Окремої уваги заслуговує партія примадонни, яку у виставі виконує прима нашого театру Дар’я Литовченко. Вона має чудовий голос і гарний тембр і є чудовою акторкою. Дуже переконливо зіграли наші артисти Олександр Харламов (Поет), Євген Малофеєв (Маестро), Олександр Вознюк (Німецький співак), Роман Лещов (Проколо), Дар’я Миколенко (Луїджіа).

Заслужений художник України Людмила Нагорна створила прекрасне сценографічне вирішення і стилізовані, дуже гарні костюми. На сцені можна побачити театр районного рівня з надзвичайно великими амбіціями. Впадають у вічі недоробки. Але це було зроблено навмисне, адже за сюжетом іде процес роботи над новою виставою.

— У багатьох українських театрах сьогодні опери західних композиторів ставлять мовою оригіналу. А Ви надали перевагу українському перекладу.

— Це моя принципова позиція. Мені здається, що саме комедія має ставитися мовою країни, в якій вона йтиме. Адже комедія потребує моментальної реакції публіки на якийсь жарт. Коли б опера йшла мовою оригіналу і глядачі читали текст на екрані, була б уповільнена реакція і це гальмувало б весь процес.

— Яку головну думку Ви намагалися провести як режисер-постановник?

— Режисерський задум може змінюватися від початку постановки до її завершення. Була задумка показати прості стосунки через дуже складний музичний матеріал. Насамперед це був експеримент над акторами саме як співаками, намагалися максимально використати їхні можливості. Надзавдання — щоб було смішно, аби глядачі щосекунди сміялися.

Я дуже задоволений нашою роботою. Звичайно, є певні моменти. Ми щось втрачаємо, але щось і набуваємо. Те, що не виходило на репетиції, вдалося на прем’єрі. І це прекрасно. Радію, що вистава з’явилася саме в цьому театрі. Завдяки директору-художньому керівникові театру Петру Качанову маємо можливість працювати дуже легко і спокійно. Такої можливості не було останні п’ять-сім років.

— Ваша творча доля пов’язана з Київським муніципальним академічним театром опери і балету з 2011 року. Що встигли зробити за цей час?

— Першою була “Травіата” Дж. Верді, яку готували до гастролей у Швейцарії. Це була класична постановка. Далі була осучаснена “Травіата”, яку ставили вже для нашої сцени. Проект мав назву: “Травіата” — сто років вперед від написання”. Це був такий хід, щоб привабити глядача, особливо молодь. Дизайнер Анжела Лисиця створила дуже стильні костюми. Вистава отримала “Київську пектораль”, два з половиною роки була в репертуарі театру. Зараз з’являється можливість її поновити. З 21 до 26 травня в нашому театрі проходитиме “Тиждень у Київській опері, або Музика для дорослих”. Буде там і “Травіата”. Робота над цією виставою — важливий етап у моєму житті.

Також були постановки для дітей “Розумниця” Карла Орффа, “Пригоди Гекльберрі Фінна” Жанни і Левка Колодубів, “Оперна абетка, або У пошуках загублених нот”. Один із проектів мав назву “Весь світ — Шекспір”. Поставив кілька святкових концертів, одну з концертних програм присвятив УПА. А однією з останніх робіт стала “Богема” Дж. Пуччіні, яка також отримала премію “Київська пектораль” як краща музична вистава 2017 року.

Дуже люблю музику. Не починаю роботи, якщо це нецікава музика. Однак для мене важлива не лише музика, а й те, як артисти зможуть її виконати.

Зізнаюся, що свого часу склалися непрості стосунки з колишнім керівництвом театру на чолі з паном Щуром. У них була дивна ідея вигнати з театру всіх професіоналів. Спершу взялися за режисерів, не продовжили контракти мені і Дмитру Тодорюку. Потім почали війну з головним художником Людмилою Нагорною та головним хормейстером Анжелою Масленніковою. Слава Богу, все змінилося! Сьогодні є можливість працювати. Хоча це не основне місце роботи, але запрошують, і це радує.

— Також маєте досвід роботи з Київським національним академічним театром оперети.

— Така співпраця відбулася завдяки генеральному директору-художньому керівнику цього театру Богдану Струтинському. Він довго виношував ідею поставити одноактну оперу Г. Доніцетті “Дзвіночок”, шукав режисера, який зможе втілити її в життя. Запросив мене на співбесіду, дав місяць подумати. Я подумав і прийшов з уже готовою ідеєю. Вона сподобалася. Вистава популярна, йде з аншлагами. Маю і нові ідеї щодо співпраці з Національною оперетою. Сподіваюсь, що в перспективі зможу їх реалізувати.

У мене чимало творчих планів. Зокрема в Одеській національній опері працюю над великим концертом з відомим співаком Юрієм Годо. У Національній філармонії України хочу поставити концерт з творів Моцарта. Нині цього видатного композитора ще мало знають в Україні. Також багато чого хотів би зробити в Київському муніципальному академічному театрі опери і балету для дітей та юнацтва.

Вистава, що захопила в полон

Костянтин КЛИМЧУК

Після перегляду на сцені Київського академічного обласного музично-драматичного театру ім. П. К. Саксаганського прем’єрного показу вистави “Моя чарівна леді” підшукав слово, яким можна було б охарактеризувати те, що відбулося. І знайшов. “Хвацько!” Саме так, зі знаком оклику.

Ставити класиків світової драматургії важко й дуже відповідально. Можна “насмикати” цитат і рішень режисерів-попередників і пожинати плоди своєї діяльності. Але постановник з совістю ніколи не стане епігоном і торуватиме власний шлях у мистецтві. Тарас Мазур впевнено крокує саме другою стежиною.

Режисер Тарас Мазур перед прем’єрою хвилювався, але тримався бадьоро: “Мені дуже подобається сценографічне рішення вистави, яке зроблено тут. Ми вперше задіюємо оркестр театру на сцені від початку і до завершення вистави. Всі пісні виконують “живцем”. Репетицій було обмаль, і актори з музикантами хвилюються за результат”.

Нарешті лаштунки розійшлися — і перед публікою постав Лондон початку XX століття. Лаконічні й стильні декорації дали змогу кожному по-мейерхольдівськи домалювати в уяві місце події.

Аж ось лондонський босяк. Так-так, обіграно образ Малюка Чарлі, але ж не забуваймо про те, що сер Чарльз Чаплін народився і виріс саме в Лондоні. Влад Красіков тонко відтінив своїм бешкетом комічні й драматичні моменти п’єси. Вікторіанська епоха. Над імперією ніколи не заходить сонце. В ній є місце хоробрим, підприємливим і благородним людям (полковник Пікерінг), “вершкам суспільства” (місіс Хідінг, Фреді), науковцям (Генрі Хіггінс)... А от тим, хто досяг “вершин лондонського дна” місця на святі життя немає. Але не пропадати ж ні за гріш (а він, той гріш, ой як доречний) цілеспрямованій Елізі, її життєрадісному батьку Алфі Дулітлу, його співмешканці й решті мешканців Іст-Енду? Тому й починає кожен боротися за своє щастя, і ця боротьба закручує всіх персонажів у яскраве дійство.

Давно ми не бачили такого колоритного і хвацького Романа Вдовику, який завзято витанцьовує і виспівує пісеньку Алфі про трішечки щастя. Роман перевтілюється з доброго пияка в хитрого ділка, який своїм світоглядом зрештою добуває собі місце під сонцем. Його партнери Лідія Дяченко та Віктор Надем’янов просто, як нерозлийвода, складали цілком самодостатню групу.

Сергій Скляренко в ролі грубіяна Хіггінса і Микола Молодика, що втілив Пікерінга, були тим плюсом і мінусом, які дають заряд виставі. Жорсткий і брутальний Сергій не тільки бився над тим, щоб “Дощі в Афінах переважно йшли в долинах”, а й пробував, правда, без успіху, опонувати традиційному англійському благородству персонажа Молодики.

І, нарешті, Вікторія Лозинська-Матвієнко. Ми побачили її в головній ролі й змогли відчути непересічний талант. “Дєвочка” так колоритно продавала “цвєточкі”, що хотілося вибігти на сцену й придбати букетика. А партія “Дощі в Афінах...”? Вищий клас. Емоції та енергія від неї просто розходилися концентричними колами. Вдалася їй Еліза. Сподіваємося, другий склад вистави теж захопить глядача.

Вистава взяла в полон і не відпускала. Оркестр в прямому і переносному сенсі слова зіграв свою важливу роль. Генеральний директор Богдан Пущак, який диригував під час вистави оркестром, довірив постановку “Пігмаліона” Тарасу Мазуру і не прогадав.

Спілкувався **Едуард ОВЧАРЕНКО**
Фото **Надії ІЩЕНКО**

Живописець і сценограф

Музей театрального, музичного та кіномистецтва України представляє експозицію творів одного з корифеїв сучасної української сценографії, члена НСХУ Ігоря Несміянова.

Від 1975 року І. Несміянов як сценограф узяв участь у постановках понад 80 вистав у різних театрах, співпрацював з багатьма відомими режисерами. Зокрема з Едуардом Митницьким, Володимиром Бегмою, Юрієм Погребничком, Володимиром Салюком, Олексієм Лісовцем, Йонасом Вайткусом, Еліасом Перрігом, Оленою Негреску, Давидом Бабаєвим, Марком Нестантінером, Миколою Карасьовим, Сергієм Перекрестом, Дмитром Морозовим. Його твори зберігаються у фондах Міністерства культури України, НСХУ, Музею театрального, музичного та кіномистецтва України, приватних колекціях в Україні та за кордоном.

На початку 90-х років Ігор Несміянов полишив успішну роботу в театрі й наступні майже тридцять років створює власний естетично-концептуальний всесвіт, власний театр, що живе на його картинах.

Коли минув цей час пошуків і роздумів, Ігор повернувся до театрального мистецтва зі ще більш нестандартним та яскравим баченням життя, мистецтва, людства, що втілюється в його концептуальних сценографічних рішеннях, які можна сприймати як глибокі філософські етюди, що лише базуються на коротких ремарках авторів текстів. Так концепцію всесвітнього жорна, що підносить та знищує піднесених, яку можна побачити в основі сценографії нової вистави Національного академічного театру ім. Лесі України “Підступність і кохання”, художник задумав ще 1975 року до п’єси Івана Франка “Украдене щастя”.

Наразі митець продовжує поєднувати живописну практику зі сценографічною роботою, створює нові театральні виміри, що вражають глибиною філософського бачення п’єс та небанальністю творчих рішень. Обидві грані таланту Ігоря Несміянова гармонійно доповнюють одна одну, взаємно збагачують.

Крім сценографії та живопису Ігоря Несміянова відвідувачі виставки мають можливість більше дізнатися про саму кухню художнього оформлення вистав.

Приміром, у виставі В. Шекспіра “Гамлет” (режисер Е. Митницький) на сцені були тільки кофри — металеві театральні ящики для костюмів і реквізиту. Вони перетворювалися на трон, ліжко, могилу бідного Йорика, заводь, де тоне уквітчана ліліями Офелія... З кожною смертю наступного персонажа кількість кофрів збільшувалася. У фіналі усі кофри обернулися на цинкові труни, а сценічний майданчик — на кладовище.

Фото автора

Основою сценографічного рішення вистави “Ворог народу (Лікар Стокманн)” Г. Ібсена (режисер Й. Вайткус) стали звичайні пластикові пляшки з мінеральною водою. З них вибудовується величезний, на всю висоту дзеркала сцени, каскад — блискуча і сяюча безліччю граней люстра-водоспад, символ благополуччя маленького курортного містечка, запорука процвітання його мешканців. Простір водолікарні оточений бюветами з водою, що вирує. Люстра постійно виливає тисячі крапель цілющої води для пацієнтів і гостей водолікарні. Басейн під цим водоспадом наповнюється водою як рідким золотом, яке обіцяє мешканцям містечка надію на успіх та достаток. Але головний лікар водолікарні виявляє, що вода отруєна... У фіналі басейн із “золотом” перетворюється на смітник зі зруйнованою люстрою — купою брудних пляшок, які нещодавно успішно грали роль кришталю. Разом із ними впали мрії про добробут та сподівання на краще майбутнє...

Поруч — розповідь про сценографію вистави Р. Федньова “Жіночі ігри” (“Жіночі ігри на тему Моцарта і Сальєрі”) — режисер О. Лісовець. Зустрічаючись біля лікувального джерела модного курорту, дві чарівні дами завзято намагаються довести свою першість у житті генія. Цей двобій розігрується в оточенні живої води: на малій сцені водоспад з безлічі крапель, що у світлі прожекторів сяючими діамантами капають зі звичайних прозорих пакетів у басейн упродовж всієї вистави. Звук крапель пронизує музику Моцарта. На дзеркальній стільниці — піраміда з 300 кришталевих келихів із водою — відблискує світло на всю сцену і зону глядачів. Коли героїні беруть собі по келиху, в їхніх руках прозора вода набуває червоного кольору.

Для вистави “Манон Леско” за романом абата Прево (режисер Ю. Погребничко) на малій сцені театру побудували маленьку сцену старовинного театру, на якій вже кілька років розігрують історію кохання Манон Леско. Довкола тече життя, спалахують війни та епідемії, минають епохи, та завжди заходять глядачі, серця й душі яких хвилює цей трагічний сюжет. Перед ними змінюють одна одну сентиментальні картини місць дії. Намальовані на полотні й намотані на барабан, що обертається, вони – старі, заштопані, потерті від частого використання в незліченних виставах. А на межі сцени, перед сучасними глядачами — піщаний горбик і хрестик зі шпаги кавалера де Гріє — могилка Манон.

Також експозиція розповідає про сценографію до вистав “Ромео і Джульєтта” В. Шекспіра, “Настасья Пилипівна” за Ф. Достоєвським, “Актрисі завжди вісімнадцять...” за п’єсою Д. Маррелла “Спогади”, “Тригрошова опера” Б. Брехта, “Портрет Мадонни” Т. Вільямса, “Море... Ніч... Свічки...” (“Це велике море”) Й. Бар-Йосефа. Представлені тут і живописні роботи митця “Шлях”, “Ігри біля моря”, “Війна” та інші.

Пошук краси — це теж боротьба

Молодий драматург Богдан Гнатюк не лише пише п’єси, а й ставить їх у театрі. Минулого театрального сезону у Київській академічній майстерні театрального мистецтва “Сузір’я” він поставив виставу “Кафе республіка”, а нещодавно там же відбулася прем’єра нової його роботи, що має назву “Украдена краса”. Отож слово пану Богдану.

— Задум п’єси “Украдена краса” виник унаслідок багаторічного нагромадження вражень, від моїх захоплень, — розповідає Б. Гнатюк. —А я захоплююся жанровою літературою, жанровим кіно, подекуди коміксами і белетристичним кіно. Приміром, “Суто англійське вбивство” — це драматургія наче умовна. Немов розвага і такого в житті не буває. Але цей твір досі читають і знаходять у ньому щось важливе.

Якоїсь відправної точки з реального життя тут немає. Але якщо подивитися в Інтернеті архіви новин, то там можна натрапити на повідомлення, що десь знайшли зниклу колекцію картин чи ікони. Ця тема вже існує давно в інформаційному просторі. Кому належать витвори мистецтва? Частина світового фонду прихована від людей. Хто ними володіє і чому? Це і сформувало ядро ідеї спочатку моєї п’єси, а потім і вистави.

Другу дію завершував, коли відбулася прем’єра моєї попередньої вистави “Кафе республіка”. Торік на початку липня роздав акторам роздрукований текст. Як і минулу виставу, “Украдену красу” вирішив ставити в “Сузір’ї”. Цікавим був процес репетицій. Інколи творчі знахідки з’являлися зовсім несподівано. Напевне, на роботу надихала неповторна атмосфера театру. Також вдячний за підтримку художньому керівнику цього театру, народному артисту України Олексію Кужельному.

Я відчуваю, що у житті є щось, за що варто не просто жити з відчуттям Божественного начала, а й варто боротися. Яким саме методом? Яким завгодно. Мій головний герой попри всі загрози продовжує пошук. А шукати — це теж боротися, пошук краси — це теж боротьба. Де цю красу знайти? Здавалося б, її дуже багато. Вона продається на кожному кроці. Але не кожен її зразок тебе задовольнить, і ти шукаєш далі. Краса — це сенс життя.

Пояснити цю виставу може сцена, де герой згадує, як він був ще зовсім молодим, відпочивав зі своєю дівчиною в Криму. Вони пили дешеве вино і дивилися на зірки. А зараз цього вже немає. Є форма краси, яку вже не повернеш. Це не добре і не погано. Так задумав Творець. Ми переживаємо відчуття краси, саме воно наповнює наше життя сенсом.

Роль Вероніки у виставі виконує молода київська актриса Ірина Сопіт, з якою ми познайомилися три роки тому в Київському драматичному театрі “Браво” і відтоді активною співпрацюємо. Інша актриса, задіяна у виставі, Лідія Семисюк. Вона має досвід робити в різних театрах, займається викладацькою діяльністю. Це актриса по духу.

Головну чоловічу виконує мій батько, народний артист України Анатолій Гнатюк. Це міцний актор, який на своїх плечах виніс усю виставу. Тримає центральну ось. Це дуже важливо. Також грають його колеги по театру ім. Івана Франка, заслужені артисти України Олексій Паламаренко та Володимир Ніколаєнко — фантастичні, різнопланові актори, чого варті лише їхні голоси. А Назар Барушок зіграв роль палкого, темпераментного хлопця — друга головної героїні.

Сценографію робив сам. Уже вдруге використовую неонову вивіску. Мені подобається естетика неону. Арт-об’єкт вистави — куток, в якому сидить головний герой. Поставив собі завдання створити найменший елемент приміщення. Мене цікавило питання простору на сцені та простору окремо взятих кімнат і приміщень. Вирішив спробувати, до яких розмірів можна зменшувати кімнату, аби вона залишалася кімнатою, і при цьому не використовувати вікна, батареї та інші елементи. Зробив кут кімнати завширшки 1 м 30 см. Цей кут настільки малий, що він тисне на героя, демонструє його самотність, а також

Фото Олени Фокової

те, що він ще не знайшов себе у житті. Але разом з тим у цьому куті є щось комфортне, якийсь затишок. Життя кожного з нас до певної міри нагадує такий куток.

Зараз працюю над новою п’єсою, події якої відбуватимуться в добу УНР і Директорії. Там будуть історичні персонажі. Намагатимусь показати Україну поза межами України. Ця ідея народилася в стінах театру “Сузір’я”. Розвиваємо її разом з художнім керівником театру Олексієм Кужельним. Плануємо спершу реалізувати цей матеріал на рівні видання, хочемо, щоб люди спочатку прочитали цю п’єсу.

Своїми враженнями від роботи у новій виставі поділилися виконавці.

Анатолій Гнатюк:

“Я та моя дружина Олена були першими читачами нової п’єси нашого сина Богдана. Дуже сподобалася вже сама ідея. Ми звикли до того, що крадуть матеріальні блага. Але коли крадуть нашу душу, крадуть красу — це злочин перед Небесами. Ми не маємо право цього прощати і заплющувати на це очі. Ця ідея мені дуже імпонує у зв’язку з подіями, що переживає наша країна і весь світ”.

Ірина Сопіт:

“Вважаю, що в мене дуже цікава і водночас складна роль. Коли прочитала першу дію, захотіла походити по київських музеях. Подивитися на картини, зокрема ті, про які згадується у п’єсі. Мені подобається бути адвокатом своєї ролі. Захищаю свою героїню і вважаю, що вона вчинила правильно. Намагаюся ставитися до свого персонажа з повагою. Це вже частина мене, хоча сама, можливо, вчинила б по-іншому. Крім Києва вже встигли показати виставу в місті Золотоноша, що на Чернігівщині. Глядачі спочатку сприйняли її як комедію. А коли я почала розповідати свою історію, то зал немов завмер. Було враження, що вони дихають разом зі мною. Це для мене дуже важливо”.

Лідія Семисюк:

“Мою героїню звати Анною. Це жінка у весільній сукні. Роль цікава і полярна. З одного боку, це трохи дурненька і загублена особа, а з іншого бачимо глибокий біль від її проблем з чоловіком. Адже Анна одружена, а весільна сукня — це символ того, що вона хоче все почати спочатку. Яскравий приклад людини, яка загубилася у стосунках і житті. Вдячна режисеру, що дав мені таку можливість”.

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО

“Без національної ідентичності ми ніде не потрібні”.

Джерело генетичної пам’яті

Олександра КАСЬЯНОВА
Фото **Юлії КУЗЬМЕНКО**

За підтримки Міністерства культури України та з ініціативи КНУ імені Тараса Шевченка, зокрема Інституту філології та кафедри фольклористики і Центру фольклору та етнографії, 18 квітня відбулася міжнародна конференція “Фольклор — стратегічний ресурс нації” (12-ті фольклористичні читання, присвячені професору Лідії Дунаєвській). Модерувала пленарне засідання конференції радник міністра культури України Анжеліка Рудницька.

Збереження фольклору тої чи тої нації, як влучно зауважив один із учасників конференції, — збереження себе:

— *Той народ, який дбає про самобутність, свою ідентифікацію через традицію фольклору, його розмаїття, дбає про себе, свою державу. Через фольклор ми пізнаємо свою сутність, свій характер. Як дізнатися про витоки роду? Через слово, музику, пісню, вбрання,національну кухню...*

Упродовж тривалого часу українці жили за “чужим сценарієм”, втрачали себе. Годі. Майдан та Революція гідності сколихнули націю. Дали поштовх до того, щоби пізнавати себе, повернутися до розуміння автентичності фольклорних традицій, які містять національну ідентичність, самоідентичність, НАШУ ДУШУ. Роками ми жили з “підміненою душею” (російським контентом), із тими деформованими традиціями, які існували для прикриття, аби не підбурити народ. Вбиралися у підмінену російську колористику, вчили чужу хореографію, співали “музичне сміття”, говорили чужою мовою. Ворог вже давно оцінив нас, наш потужний ресурс нації. Відтепер і ми врешті-решт це зрозуміли. У цьому контексті говорив на науковому зібранні професор факультету ЛНУ ім. І. Франка **Святослав Пилипчук**. Розповідаючи про позицію Івана Франка, зокрема про його розуміння фольклору як державотворчого чинника, науковець закцентував, що *фольклор — національна ретрансляція, яка реагує на усі суспільні зрухи, яка не вичерпується, а живе і збагачується навіть попри намагання змінити її*. У цьому ключі також виступили на пленарному засіданні наукових читань **Микола Княжицький**, народний депутат України, голова Комітету з питань культури і духовності, та **Петро Бех**, проректор КНУ імені Тараса Шевченка. Вони наголосили, що відтепер ми не маємо права зійти зі шляху самовідновлення, адже фольклор є стратегічним ресурсом нації, який у руках молоді. На цьому зосередилася і завідувач кафедри фольклористики Інституту філології, професор **Олена Івановська**.

Олена Петрівна закликала колег виховувати молодих фольклористів задля збереження нашої українськості, нашого серця та істинності. Фольклористів готують лише два заклади вищої освіти в Україні — КНУ імені Тараса Шевченка та ЛНУ імені Івана Франка. Апелюючи до сказаного, виступив доктор гуманітарних наук, професор, декан факультету соціальних і гуманітарних наук Клайпедського університету (Литва) **Рімантас Балсис**. Професор розповів про різні шляхи розвитку етнології та фольклористики у Литві, наголосивши, що інтеграцією литовської культури держава не займається. А фахівців з етнокультурології не готують у країні. Водночас такий саморух сприяє зникненню етнології не тільки у Литві, а й Європі загалом. Відповідно це загрожує деформації національних кодів. Як не допустити цього? **Марія Пилипчак**, член СКУ, відповіла: потрібно виховувати дітей на власній спадщині. Етномузиколог сказала, що має змінитися дошкільне та шкільне виховання. Хороший народний спів — це шлях пізнання предків та самого себе. Не тільки спів, а й мова є складником національної ідентичності. Про це доповідала доцент кафедри української мови та прикладної лінгвістики Інституту філології **Людмила Кравченко**. Мовознавець розпочала виступ зі слів Тараса Шевченка — “Я на сторожі коло їх Поставлю слово...”; Лесі Українки — “Слово, моя ти єдиная зброє...”; Оксани Пахльовської про те, що культура — людська суть. Без національної ідентичності ми ніде не потрібні. Культура без мови не може існувати... Наведені слова є свідченням того, що у всі часи гостро поставало питання національної безпеки. Це питання особливо актуальне сьогодні. Ми маємо не тільки охороняти кордони країни, а й оберігати мову, культуру, які є потужною зброєю. Говорімо українською у соцмережах, у побуті, адже це один із видів боротьби з агресором і водночас це розуміння себе. **Оксана Сліпушко**, професор кафедри історії української літератури, теорії літератури та літературної творчості Інституту філології, продемонструвала, як російські історіографи викривляють факти, зокрема щодо походження княгині Ольги. Росіяни стверджують, що вона з російських земель, а насправді вона болгарського походження. Образ княгині ми пізнаємо не тільки з літописів, а й із фольклорних джерел, які є не заангажованими.

Після пленарного засідання відбулися секційні засідання, а також зустріч із фольклорними колективами “Льонок” (с. Луб’янка Васильківського р-ну Київської обл.), “Червона калина” (с. Лука Києво-Святошинського р-ну Київської обл.) та з автентичною виконавицею Любов’ю Федьків (с. Вовче Турківського р-ну Львівської обл.). У межах фольклорного практикуму учасники наукових читань слухали та вчили традиційні пісні, які виконували у весняний період у зазначених місцевостях.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2019

Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 79

на 1 місяць	18 грн 11 коп.	на півроку	99 грн 41 коп.
на 3 місяці	52 грн 33 коп.	на рік	195 грн 02 коп.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова), Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Микола ТИМОШИК, Георгій ФІЛІПЧУК, Микола ЦИМБАЛЮК, Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА, Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК, Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ «Мега-Поліграф», 04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети **“Слово Просвіти” — 30617**

19018
4 820095 780016

Радієш простим людським речам, ховаєш дитячий малюнок за бронежилет

15 квітня в Інституті філології КНУ імені Тараса Шевченка відбулася зустріч студентів і викладачів із бійцями добровольчих батальйонів. Захід відбувся з ініціативи кафедри історії української літератури, теорії літератури та літературної творчості Інституту філології. Організатори — магістрантка Анна Горлиця та її сестра Анастасія. На розмову прийшли доброволець Нацгвардії Володимир Бойчук, медик роти Юрій Матея, старший стрілець Ляна Пленокосова, Друг Рудий.

Юлія КУЗЬМЕНКО,
відділ зв’язків із громадськістю Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка

Анастасія, волонтер із 2014 року, пригадує, як розмальовували гільзи на продаж, аби зібрати кошти на бронежилети. Від анексії Криму й початку АТО кожен з нас бореться по-своєму. Скласти зброю та піти “мирним шляхом” — не варіант. Маємо обороняти свої землі.

Що спонукало воїнів до конкретних дій? Як почалася їхня історія боротьби?

Несправедливість. Наприклад, Володимир на момент Революції гідності перебував у Москві і вже тоді усвідомив: він у країні-агресорі. Розповідає, що кожен другий у батальйоні — з вищою освітою, а то і з двома. Люди із вантажем знань, чіткою позицією. Звісно ж, діти як майбутнє, — ось це відстоюють бійці. Наші діти не повинні стати сировинною базою для загарбників!

Боєць Юрій — лікар за освітою, але раніше був у бізнесі. Ще зі школи прийшов до патріотичних і націоналістичних ідей. У рік отримання Україною де-юре незалежності Юрій саме вчився. Почав цікавитися історією, надто історією визвольних змагань. Це й УПА, і крутянці... Отут з’явилася мотивація до справедливості. Націоналісти знали й так, що Росія — ворог. Але 2014 року протистояння стало очевидним. Матея брав участь у Помаранчевій революції, працював у медслужбі Майдану, нині ж служить у медроті Нацгвардії.

Непроста історія Ляни. Їй довелося переконувати, що жінка має таке саме право, такі самі здібності відстоювати незалежність на фронті. Ляна вчилася в НПУ імені М. Драгоманова, а потім влаштувалася на роботу — почалася Революція. Кілька місяців розривалася між домом на Лісовій, роботою на Шулявці й Майданом. 18 лютого 2014 на власні очі бачила, як горів Будинок профспілок. І хоч вона не кидала жодного коктейлю Молотова, але була справжнім бійцем уже тоді. Потім шукала себе у волонтерстві. Аж допоки стала діловодом у батальйоні. Ляна ще в мирний час відвідала Францію. Побачивши тамтешнє життя, дівчина захотіла, щоб і український світ став інакшим.

Друг Рудий зізнається, що в нього особисто й не було багато часу на роздуми — йти чи ні? Супротивник намагався і намагається зламати нас без бойових дій, от що небезпечно. Війна для Рудого — передусім робота.

І робота триває. Зараз на сході вже не так гостро. У січні—лютому 2015-го у прифронтовий шпиталь Бахмута щоденно доправляли по 50—80 поранених, зараз втрати зменшилися. Ведеться позиційна, окопна війна. Але обстріли тривають, чи не щодня є поранені, загиблі. Поки спілкувалися з АТОвцями, вранці після кулового поранення в голову та 3 днів коми помер Микола Волков (позивний “Смурфік”). Хлопцю було лише 20 років. Про це сповістила Ляна, і бесіду перервали на хвилину мовчання.

Ще один боєць розповів, як захопили штаб військово-морських сил у Севастополі, коли до Криму 2014-го прийшли “неввічливі зелені чоловічки”. На Майдані людей відстрілювали з вікон, і про це говорили в новинах. У Криму так само знищували патріотів, однак про це всі мовчали. Могли просто вказати на когось: “Він зі Львова!” — і людина приречена. Яка мотивація цього воїна? Він звернувся до студентів, щоб вони вчилися якнайкраще. Щоб було кому доручити Україну згодом, бо військові бачать в освіченій молоді спільне майбутнє, за те й воюють.

Болюче питання — що найтяжче на війні для бійця?

Відповіді запрошених різні, але складаються в цілісну картину втрат. Зауважили, що з нашого боку гинуть кращі — високоморальні та високопатріотичні. Добровольцями йде справді “цвіт нації”. Люди вмотивовані й розуміють, чому вони там. Важко повідомляти сім’ям, що їхньої близької людини вже немає. Ляна розповіла, як тиждень тому вперше була на похороні бійця — посестри Яни Червоної (позивний “Відьма”). У неї лишилося двоє дітей. Під час прощання заспівали гімн України. О, як щемливо звучали слова “Душу й тіло ми положим...”

Страшно на війну потрапити поганим фахівцем, загинути в перші дні через брак досвіду. Важко бачити хлопців, на очах яких загинули побратими. Можливо, найгірше на війні — те, як змінюється людина. Ми приходимо у цей світ невинними, не можемо убивати. Нас учать цінувати життя та свободу іншої людини. А тут відбувається злам: ти розумієш, що перед тобою ворог. Або він тебе, або ти його. І людина черствіє, звикає, лишається такою вже в мирному житті. Недарма кажуть, що війна не закінчується, доки живий останній її боєць. А ми, українці, постійно з кимось воювали... Звісно ж, тяжко бачити зраду тих, із ким були пліч-о-пліч не один рік. Бачити боягузтво. Однак бійці радять: якщо друзі не підтримують ваших переконань, убезпечте себе. Позбавтеся такого спілкування.

На війні, як ніде, видно людину. Ти розумієш, що навколо — твої однодумці, і на кожного можна покластися. Нервова напруга, звісно, за межею. Тож радієш будь-яким дрібничкам. Рятують і посилюють мотивацію листи та дитячі малюнки. Для бійців це реабілітація. Такі посилки привозять волонтери. Воїни кріплять їх у бліндажах чи на стінах фургонів і роздивляються у вільний час. Саморобка дітей — ще одне розуміння, чому солдати тут, за що стоять без води та їжі в окопах і калюжах.

Такі зустрічі справді потрібні. Воїнам — аби підтримати бойовий дух і достукатися до молоді. Студентам і викладачам — аби знати напевне, що відбувається в країні. Працювати на своєму місці та тішитися кожному дню. І разом усім здобути перемогу.

АТОвці опорядили обійстя Скрипників-Петлюр

Валентина ШЕМЧУК,
м. Полтава

Мрія Першого Патріарха Київського і всієї Руси-України Мстислава (Степана Скрипника) про об’єднання Української Церкви здійснилася. Хата-музей слуги Божого Святішого Мстислава, що на цей час перебуває у власності та оренді Свято-Михайлівської парафії міста Полтави Харківсько-Полтавської єпархії Православної Церкви України, потребує негайної реконструкції. Наш обов’язок — зберегти родинне гніздо великого полтавця, Першого Предстоятеля Української незалежної Православної Церкви, племінника першого Голови самостійного уряду України Симона Петлюри. У квітневі дні місяця народження Патріарха Мстислава за сприяння голови Шевченківської районної в місті Полтаві ради Дмитра Задворкіна ми зібрали Мстиславівську толоку.

На звернення протоієрея Олександра Горая відгукнулися Полтавська філія Всеукраїнської громадської організації “Українська асоціація інвалідів АТО”, обласне відділення Міжнародної організації “Жіноча громада”, Волонтерський центр “Акорд” природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, ГО “Доброволець” та “Європейська Україна”. Представники цих об’єднань — дівчата й жінки — упорядковували обійстя, хлопці й чоловіки виконували зварювальні й вантажні роботи: встановили навколо будівлі металевий паркан на місці знесеного, полагодили вхід до хати, прибрали біля неї та вивезли непотріб. А під вікнами скоро заяскравіють півники й лілейник: студентка — майбутній біолог Вікторія Чернецька й архітектор Ганна Карнаух провели своєрідний майстер-клас із квітникарства.

Священики й оборонці України від російської окупації, громадські діячі й студенти, мешканці вулиці Патріарха Мстислава й журналісти разом наближали мить відродження святині Православної Церкви України — оселі її Першого Предстоятеля.

Організатори толоки почастували помічників. За стіл господарям і гостям послужив дизельний генератор... Злагоджена праця гуртом дає надію на близьке відновлення родинного будинку Скрипників-Петлюр, у якому минули дитячі й юнацькі роки Першоієрарха Української Церкви Мстислава й відомого світові нашого земляка Степана Скрипника.

За кого ми воюємо?

“Не хочу прокинутися вранці, а якесь тіло буде топтатися у мене на подвір’ї з автоматом та розказувати, “как жить нужна”, — почули ті, хто запитував бійця на ім’я Юрко: “Для чого ти туди поперся”. Не міг він спокійно споглядати та лишатися байдужим і до тих, хто повертався до рідного дому покаліченим війною чи в труні, а таких з його рідного села, що на Полтавщині, чимало.

Іван БУРДЮГ

— Хіба я не такий, як усі нормальні чоловіки: руки-ноги є, тримати зброю можу, пішов у військкомат та й попросився у бойовий підрозділ, — згадує солдат, як приймав важливе для себе рішення. Так він опинився в одному з механізованих підрозділів 30-ї Окремої механізованої бригади ім. Костянтина Острозького. Тепер він на передовій, на фронті боронить Україну на Світлодарській дузі.

Рудобородий чоловік проводить своїми володіннями — кам’яними та готовими до бою укріпленнями:

— Тут потрібно перебігти, тут навприсядки слід перейти, а там машиною їздити не можна — “птурист” працює, тому маскувальною сіткою затягнули, щоб менше бачив.

Кухар-кондитер, офіціант-бармен, інкасатор, технік-електрик на охоронній фірмі, а військова спеціальність — пожежник-респіраторник.

— У всьому хотів себе спробувати, — усміхаючись, каже Юрій, перерахувавши свої професії. Тепер він ще й вправно володіє будь-яким стрілецьким озброєнням свого відділення, і не тільки.

Попри поважний вік, 58-річний батько нашого воїна також рвався на цю російсько-українську війну, але родина вмовили дідуся “дати дорогу молодим”.

— Я за нас обох відслужу, — казав Юрій. — Головне, щоб Вашим онукам і моїм дітям не довелося воювати.

Слова рішуче налаштованого сина кольнули десь глибоко, очі зволожилися, в грудях стислося: “Мій син воюватиме... Буде там, звідки часто не повертаються... Можливо, вбиватиме...” — роїлось у сивій голові. Проте, добре розумів сина, адже він — чоловік, і по-іншому не може вчинити.

Хоч з Юриного селища якась частина чоловіків воює, а хтось на заробітках в Європі, стверджувати, що людей у селі поменшало, не можна, бо з окупованих російськими терористами територій Донецької та Луганської областей приїхали переселенці.

— Різні серед них є люди: є такі, що працюють та живуть по совісті, а є й такі, що на москаликів своєю натурою схожі: “Я із горада, а ви тут сєло...” — згадує хлопець слова деяких своїх зарозумілих новоприбулих односельців. Переважна більшість переселенців ще мають надію повернутися до своїх домівок. Утім, коли дехто з них виїжджає в Донецьк провідати власну квартиру в елітному районі, то нерідко бачить, що в ній або живуть уже “місцеві” російські найманці, або окрім обідраних стін нічого не лишилося. Отож повертатися не те що немає бажання, а й нікуди.

Нарікань до переселенців з Донеччини полтавці не мають, адже, як каже Юрій: “Усі ми українці, і якщо не будемо допомагати одне одному, а повернемося спиною в скрутну годину, то не буде українського народу та країни взагалі. Це аналогічно тому, що всі займуть позицію “за кого там воювати!?”

До самозаспокоєного і вгрузлого у кріслі перед телевізором чи монітором комп’ютера “громадянина” свобода сама навряд чи прийде, її потрібно виборювати — терпляче, настирливо та зі зброєю в руках, а не вимолювати її навколішки у ворога. Наш ворог розуміє лише мову сили!

Кам’янець відтворює пам’ять про епоху боротьби

Ольга ЖМУДОВСЬКА

У Кам’янці-Подільському закладено перший камінь до пам’ятки про визначну подію 1919 року — Присягу на вірність Україні. Її буде завершено до відзначення 100-річчя Української Народної Республіки у жовтні нинішнього року.

Голова міської організації “Просвіти” ім. Т. Шевченка В’ячеслав Полятинчук, міський голова Михайло Сімашкевич, народний депутат України Володимир Мельниченко і голова обласної ради Михайло Загородний закарбували знаменну, хоч і сповнену трагізму, сторінку в історії Кам’янця і України, — коли він був столицею УНР, — підписавши меморандум про співпрацю у створенні пам’ятки, закликавши приєднуватися до втілення у життя цього проекту усі громадські патріотичні організації країни.

“Тепер кожен дізнається про роль нашого міста, яке завжди було особливим, такими ми і хочемо залишатися: містом, яке пам’ятає свою історію”, — порадів очільник Кам’янця.

В’ячеслав Полятинчук зазначив: “На цьому місці 14 жовтня 1919 року відбулася урочиста присяга директорії, міністрів, урядовців, суддів та війська на вірність Українській Народній Республіці. Ця подія мала надзвичайну вагу, як важливий державотворчий процес, коли Україна заявила на весь світ, що вона остаточно відбулася як держава.

Кам’янець-Подільський посідає важливе місце в історії визвольних змагань за незалежність 1917—1920 рр. Саме Кам’янець чотири рази ставав центром українського політичного, культурного і військового життя — тимчасовою столицею УНР.

Кам’янецька доба УНР стала чи не найважливішою віхою в історії української державності, де відбулася спроба об’єднання українського народу, який на той момент був розділений географічно й ідеологічно. Урочиста присяга якнайкраще віддзеркалює не так конкретну подію, як саму епоху столичного Кам’янця, до якого була прикута увага всієї Європи та світу”.

МЕМОРАНДУМ

про взаємодію та співпрацю у відзначенні в Кам’янці-Подільському 100-ї річниці Української революції 1919 року між Кам’янець-Подільським об’єднанням товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка та громадськими об’єднаннями, організаціями, закладами та органами місцевого самоврядування

В. Мельниченко, М. Сімашкевич, М. Загородний, В. Полятинчук підписали Меморандум

Меморандум про співпрацю (далі — Меморандум) укладається між громадською організацією “Кам’янець-Подільське об’єднання товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка” та громадськими об’єднаннями, організаціями, закладами та органами місцевого самоврядування (далі — Сторони) задля:

— сприяння відзначення 100-річчя подій Української революції 1917—1921 років та побудові пам’ятника в Кам’янці-Подільському;

— сприяння підвищенню національної свідомості кам’янчан та їхньої обізнаності щодо української історичної спадщини Кам’янця-Подільського як останньої столиці УНР 1919 року;

— забезпечення доступу місцевої громади до культурної та історичної спадщини у розбудові та утвердженню Української Державності;

— пропаганди героїчних сторінок звитяг Українського Війська як захисника Української Державності;

— ознайомлення широкого кола громадськості з архівними та дослідницькими матеріалами часів національно-визвольних змагань 1917—1919 років;

— сприяння розвиткові туристичної галузі і створення туристичних маршрутів по місцях перебування Головного Отамана УНР Симона Петлюри та державних органів часів Директорії УНР, і, як головної події, встановлення пам’ятного знаку у місці складання Урочистої Обітниці на вірність Українській Народній Республіці 14 жовтня 1919 року.

Керуючись принципом доцільності об’єднання зусиль для досягнення відповідних результатів Сторони констатують свої наміри щодо подальшої співпраці та погоджуються про наступне.

Стаття 1

Метою Меморандуму є взаємодія та координація діяльності всіх Сторін для пропаганди однієї з визначальних подій Кам’янецької доби — урочистої обітниці на вірність Українській Народній Республіці, яку дали Директорія, уряд та військо 14 жовтня 1919 р. у м. Кам’янці-Подільському. Присяга українських провідників та війська своєму народові мала на меті підняти дух армії та широких народних мас, продемонструвати міжнародному співтовариству, що ми стаємо на шлях державного життя, заводимо в себе такий порядок, як у найбільших країнах світу, і показуємо, що Україна має всі атрибути державності — вищі органи влади та військо, які діють на легітимній основі.

Стаття 2

Цей Меморандум є документом, на підставі якого Сторони мають здійснювати координацію своїх дій для досягнення **мети**, встановленої цим Меморандумом (а саме):

З огляду на історико-політичне значення цієї важливої символічної дати, з метою вшанування традицій боротьби за незалежність України та визнання історичного значення подій, пов’язаних із визвольною боротьбою початку XX століття та утвердженням української державності у формі Української Народної Республіки, на виконання пункту Указу Президента України №17/2016 “Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917—1921 років” щодо сприяння реалізації ініціатив громадськості, спрямованих на збереження та відновлення національної пам’яті, популяризацію української історії та культури, консолідацію на цій основі суспільства, вважаємо доцільним висунути ініціативу щодо створення пам’ятника у Кам’янці-Подільському “Урочистій Обітниці 14 жовтня 1919 року”.

Стаття 3

Для досягнення поставленої мети координація діяльності Сторін буде здійснюватися через:

— організацію заходів культурного характеру: семінарів, лекцій, творчих зустрічей, фестивалів та інших заходів, що не суперечать законодавству України;

— просування творчого доробку дослідників української історії на рівні міста та держави;

— участь в інших подібних заходах у Кам’янці-Подільському тощо;

— допомогу щодо участі Сторін у зборі коштів та створенні Фонду на побудову пам’ятника “Урочистій Обітниці 14 жовтня 1919 року”.

Стаття 4

Сторони будуть докладати всіх можливих зусиль для подальшого розвитку взаємовигідного співробітництва та забезпечення залучення до нього широкого кола учасників.

Стаття 5

1. Сторони будуть проводити консультації для обговорення узгоджених дій, спрямованих на покращення якості співпраці.

2. У ході консультацій також можуть розглядатися поточні та перспективні питання взаємодії Сторін.

3. У разі необхідності Сторони будуть проводити спеціальні консультації, місце, терміни проведення, а також порядок денний будуть узгоджуватися додатково.

Стаття 6

Кожна зі Сторін цього Меморандуму призначає відповідальну особу за здійснення співробітництва між Сторонами.

Стаття 7

1. Цей Меморандум набирає чинності з дати його підписання Сторонами і діє до досягнення мети.

2. Після завершення дії Меморандуму Сторони мають проаналізувати результати співпраці.

Стаття 8

1. У цей Меморандум за потребою можуть бути внесені зміни та доповнення за взаємним письмовим погодженням Сторін.

2. Усі суперечки між Сторонами, що стосуються виконання та тлумачення цього Меморандуму, регулюються шляхом проведення прямих переговорів між Сторонами.

3. Текст Меморандуму з підписами повноважених на його підписання Сторін складено в п’яти примірниках, які зберігаються у відповідальних осіб Сторін та громадській організації “Кам’янець-Подільське об’єднання товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка”. Кожній зі Сторін Меморандуму за їх потреби буде надана копія документа.

Голова Хмельницької обласної ради
Михайло Загородний
Голова Кам’янець-Подільської міської ради
Михайло Сімашкевич
Народний депутат України
Володимир Мельниченко
Голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка
Павло Мовчан
Голова Кам’янець-Подільського об’єднання товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка
В’ячеслав Полятинчук

м. Кам’янець-Подільський
20 квітня 2018 року

Перший камінь на місці споруджуваної пам’ятки. Вітають юні співачки Хорової школи Івана Нетечі

Сумні роковини

Не вельми приємно згадувати сумні події нашої історії, однак багато з них таки вимагають нашої невмирущої пам’яті, особливо ті, що мали значний вплив на розвиток історії, на долю народу.

Лідія КУПЧИК,
м. Львів

Весняні дні 1945 року... Завершувалася Друга світова війна, людство спрагло чекало миру, а в Західній Україні почалася війна так званих “визволителів” проти Української Греко-Католицької Церкви. Ця війна не відзначалася широкими фронтовими діями, але була не менш жорстокою і призвела до величезної кількості безневинних жертв.

Наступ Червоної Москви на Українську Церкву в Галичині розпочався ще 1939 року, коли з початком Другої світової війни “победоносная Красная Армия” вперше зайняла територію Західної України. Душпастирська праця українських священиків була порушена, закрито всі єпархіальні духовні семінарії, Богословську академію у Львові, українські католицькі школи та інші релігійні установи, друкарні, заборонено монаші чини, припинено видавництво релігійної літератури. Багато готової друкованої продукції релігійного змісту знищили, священикам заборонили відвідувати хворих у лікарнях...

Митрополит Андрей Шептицький 26.12.1939 р. писав: “Всі розпорядження, які приходять від совєтської влади, є спрямовані на те, щоб нас знищити. Всі монастирі розпущено. Покасовано всі церковні школи і сиротинці. Число арештів з дня на день зростає. Ось так вони грають комедію “визволителів і спасителів”.

Основний план ліквідації УГКЦ було задумано у Москві Сталіним ще 1943 року і розроблено полковником держбезпеки Г. Карповим (про що тепер свідчать відкриті архівні документи). Ще тривала війна з Німеччиною, а совєтські державні зверхники міркували над знищенням в Україні УГКЦ!..

Чому Церква, яка століттями була традиційною для всієї Галичини і становила оберег ідентичності українців, викликала ненависть совєтського уряду? Очевидно, саме та визначальна, провідна роль Української Греко-Католицької Церкви, яку вона століттями відігравала в житті народу Галичини, і стала причиною ненависті до неї совєтської влади. Очевидно, совєтські ідеологи знали, як УГКЦ протистояла ополяченню українців у межах польської держави, як сприяла формуванню національної свідомості українців, як впливала на моральний розвиток української нації, яким авторитетом користувалася. А владі, яка величала себе визволителями, а насправді прагнула знищити український дух, замінити його бездуховністю “гомо-совєтікусу”, така інституція була непотрібна.

Явним оголошенням давно запланованої війни проти Церкви можна вважати появу **8 квітня 1945 р.** у газеті “Вільна Україна” статті Володимира Росовича (псевдонім Ярослава Галана) “З хрестом чи з ножем?” Це величезний, на дві газетні сторінки, злобний пасквіль, спрямований проти Української Греко-Католицької Церкви та її діячів. І зразу за тією обурливо-брехливою статтею посипалися важкі удари по Церкві та її вірних.

Першим ударом по Українській Церкві був наліт **11 квітня 1945 року** на Святоюрську гору у Львові та арешт владик на чолі з Митрополитом Йосифом Сліпим та інших осіб з церковної верхівки. Про це виконавці з НКГБ зараз же повідомили в ЦК ВКП(б)У Зленкові: “По Львову і області було заарештовано 33 чоловіки — з них 1 митрополит, 2 єпископи (це Никита Будка і Микола Чарнецький — *авт.*), 20 священиків; оунівців, які мали тісний зв’язок з духовенством — 4 особи”. (*З документів Державного архіву Львівської області, ф.3, оп.1, спр.212*). Це називалось “операція по вилученню антирадянського духовенства та церковного активу Греко-Католицької Церкви по м. Львову та області”. Водночас було “вилучено” єпископів Григорія Хомишина і Йоана Лятишевського у Станіславові.

Другий удар було зроблено **14 квітня 1945 р.**, коли удосвіта оточили Богословську академію і Духовну семінарію у Львові. Деякі отці-наставники і теологи були арештовані, а решту “осіб призовного віку” (як було сказано у рапорті) під конвоєм направлено у військкомат і призвано на військову службу. Понад сто п’ятдесят юнаків, які мріяли стати душпастирями! Так було зліквідовано Львівську Богословську Академію — найвищу українську цитадель духовності.

Далі почався наступ радянської влади на отців-деканів. Це вже не здійснювалося блискавично, зате наполегливо і жорстоко. Партійні можновладці вже збагнули авторитет деканів у католицького духовенства і хотіли використати цей беззаперечний авторитет як вплив на підлегле священство у злочинному плані заміни УГКЦ слухняною владі Російською Православною Церквою. Автори і виконавці цього плану усвідомлювали, що це буде нелегко, тож підготували нечувані методи.

І ось 1945 рік ознаменувався жахливим тиском на галицьких отців-деканів. Репресивні органи скрупульозно “опрацьовували” особу кожного декана. Офіційно це мало бути функцією утвореної 28 травня 1945 року “Ініціативної групи по возз’єднанню греко-католицької церкви з православною церквою”. До трійки священиків, які створили цю групу, не ввійшов жоден єпископ, жоден отець-декан. Малоймовірно, що їм цього не пропонували (і то наполегливо!). Скоріше, це свідчить, що провідники священства були свідомі більшої відповідальності не лише за свої вчинки, а й за приклад, який покажуть підлеглим священикам.

У зверненні “Ініціативної групи” “До всечесного греко-католицького духовенства в західних областях України” (28.05.1945) писалося:

“Просимо Всечесних отців Деканів скликати духовенство на наради в цій преважній справі та прочитати їм це наше письмо... Наші однодумці священики повинні якнайскоріше вступити в члени “Ініціативної групи” у своєму власному інтересі, бо для них буде потрібна наша посвідка” (без якої священик не матиме права відправляти у своїй церкві).

Та отці-декани не лише не хотіли приєднуватися до “Ініціативної групи”, а й взагалі ігнорували її. І відповідно орієнтували підлеглих священиків.

Тоді цю справу НКГБ повністю перебрав у свої руки. Так 18 червня 1945 року уповноважений Ради у справах Російської православної церкви при РНК УРСР П. Ходченко поставив “Ініціативній групі” вимогу:

“В міру проведення обліку деканів, парафій і монастирів греко-католицької церкви ініціативна група має надсилати до уповноваженого в справах Руської православної церкви при Раднаркомі УРСР списки всіх деканів, парохів і настоятелів монастирів, які відмовляються підлягати юрисдикції ініціативної групи по возз’єднанню греко-католицької церкви з православною церквою” *(“Діяння Собору Греко-Католицької Церкви 8—10 березня 1946 р. у Львові”, стор. 20)*.

Зрештою, репресивні органи не дуже чекали на ці списки. Примусове “навернення на православ’я” в усіх західних областях України відбувалося за однаковою схемою і з майже однаковою жорстокістю.

Спочатку партійці та енкагебисти переконували деканів у правдивості православної віри, вихваляли Російську Церкву. Коли ж отці висували свої контраргументи, заганяючи недолугих агітаторів у глухий кут, їм коротко, але категорично радили “много нє разгаварівать”.

Потім деканів “запрошували” до НКГБ, часто супроводжуючи ці запросини конвоєм, бо декани знаходили причини, щоб не з’являтися на них. Тут уже починались погрози, залякування, а часто й побої та катування. І єдиний наказ: підписати православ’я (тобто приєднатися до Російської Православної Церкви) та спонукати до цього підлеглих священиків. Лише через півстоліття ми довідалися багато подробиць цього тиску і можемо осмислити повноту мучеництва галицьких отців-деканів. Досить навести приклад о. Петра Мекелити, декана Бориславського, який після виклику до Дрогобицького НКГБ в червні 1945 р. не зміг власними силами повернутися додому. Його привезли машиною і майже непритомного кинули на вулиці біля приходства.

Іноді енкагебистам забракало терпіння ламати опір отців, і тоді траплялись трагічні “випадки”, як це сталося з Комарнянським деканом о. Стефаном Качмаром. Після кількаразових викликів до НКГБ, де він рішуче відмовився перейти на православ’я, його підстрелили, ніби помилково, совєтські “стребки”, коли він їхав до млина в с. Унятичі. Важко поранений о. Качмар півроку пролежав паралізованим і 14 січня 1946 року помер.

Після такої психологічно-фізичної обробки отців-деканів їм наказували зібрати підлеглих священиків на деканальні конференції, на які прибували представники “Ініціативної групи” і уповноважені в справах релігії у супроводі енкагебистів. При цьому деканів застерігали, що їх покарають, якщо священики відмовляться підписати православ’я. Одна за одною відбувалися нечувані в історії Церков деканальні конференції...

Немало деканів не встояли перед цією грубою силою. Тож проти волі погодилися “з’єднатися” з Православною Російською Церквою, сподіваючись, що це буде лише короткочасний компроміс. Та компроміс виявився і тривалим, і болюче важким, і не всіх урятував від подальших репресій. Бо не один, хто не зумів приховати свої переконання і лицемірив, був арештований і після так званого “з’єдинення”. Як приклад можна згадати долю Яричівського декана о. Миколи Землинського. Маючи дев’ятеро дітей, він не відважився на категоричну відмову від нав’язуваного православ’я і був учасником сумнозвісного собору 1946 року. Та в січні 1950 року його заарештували і запроторили у табір строгого режиму в Мордовії. Там зустрівся з Митрополитом Йосифом Сліпим і відкликав перед ним своє “православ’я”. Повернувшись із ув’язнення, був підпільним греко-католицьким священиком.

Отців-деканів, які твердо стояли на своєму, заарештували зразу після невдалих для совєтської влади конференцій. А за ними масово заарештовували інших непокірних священиків. Тисячі українських священиків репресували, багато з них загинули в ув’язненні...

Апогеєм трагічних подій для Української Церкви у XX столітті став Львівський псевдособор, який відбувся 8—10 березня 1946 року і яким було проголошено ліквідацію Української Греко-Католицької Церкви — Церкви, яка століттями була оберегом українського народу в Західній Україні та в численних поселеннях по всьому світі. Це була насильницька ліквідація УГКЦ засобами репресивного державного апарату.

Цей псевдособор проголосив з’єднання УГКЦ з Російською Православною Церквою, яка на той час уже була цілком слухняною совєтській владі. Не варто забувати цього парадоксу: Церква підпорядкувалася, підкорилася атеїстичній совєтській владі, котра сповідувала принципи “войовничого атеїзму”!..

Українська Греко-Католицька Церква була зліквідована, оголошена поза законом, проте, як виявилося, жила, творила й розвивалася в підпіллі. Жорстока тоталітарна система зламала життя численним українським душпастирям і ревним мирянам, та не зламала їхнього духу, не захитала їхньої всепереможної віри.

Вийшовши з підпілля в час Українського Відродження, УГКЦ явила всьому світові надзвичайну велич духу, приклад стійкості й жертовності. Її розгалужена структура гідно приєдналася до процесу розбудови Української Держави й підняття духовності українського народу.

Володимир СКРИНЧЕНКО

Колорит Гуцульщини і запах Карпат...

Коли б я хоч трохи переніс на папір колорит Гуцульщини і запах Карпат...
Михайло Коцюбинський

В історії української літератури Михайло Коцюбинський залишився неперевершеним майстром слова, тонким стилістом і найкращим імпресіоністом, а лебединою його піснею та шедевром українського письменства стала повість “Тіні забутих предків”. Закоханий у карпатський край письменник відтворив казковий колорит Гуцульщини, з її дивовижним духом гірської природи і загадковим народом, його таємничим душевним світом та віковічним досвідом далеких предків. “Цей дикий, співучий край багато хто пробував описувати, — зазначав критик Максим Богданович, — але ніхто не зробив цього з такою досконалістю, як Коцюбинський”. Друге народження “Тіней забутих предків” відбулося через півстоліття, коли поетичне слово Коцюбинського ожило на кіноекрані завдяки Сергію Параджанову, який створив один із найвизначніших шедеврів світового кінематографа, що приніс її творцю численні премії та нагороди на престижних міжнародних форумах та фестивалях.

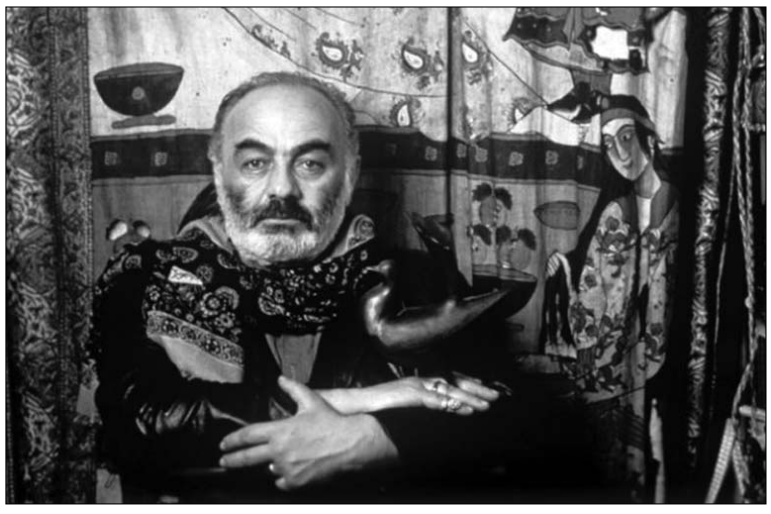

Сергію Параджанову довелося подолати свій хресний шлях

Проте нелегка доля спіткала обох митців. Свою гуцульську казку Михайло Коцюбинський завершив лише за два роки до смерті: передчасно пішов він із життя внаслідок тяжкої недуги. А Сергію Параджанову довелося до останньої краплини випити гірку чашу страждань і подолати свій хресний шлях. Та зачарував їх дивовижний карпатський край, його легенди і казки, де перетнулися колись їхні творчі шляхи.

Легенди і казки карпатського краю

“Найбільша драма мого життя — це неможливість присвятити себе цілком літературі...” — писав Михайло Коцюбинський. Більшість своїх творів мусив видавати він за кордоном Російської імперії — в Австро-Угорщині, де його знали й шанували Іван Франко, Василь Стефаник та інші видатні діячі українського літературного зарубіжжя. Адже для багатьох у Чернігові Михайло Коцюбинський був лише чиновником губернського земства, який мав дружину, четверо дітей і власний будиночок на вулиці Сіверянській...

М. Коцюбинський народився у Вінниці 17 вересня 1864 року. Замріяний хлопчик, улюбленець усієї родини, зростав воістину щасливою дитиною. Він мріяв про університет, але не збулося: осліпла мати та пішов із родини батько. Скрутне матеріальне становище змусило 19-річного юнака стати главою родини та її годувальником, заробляти на прожиття приватними уроками.

Крім репетиторства, розпочинає Михайло свої перші кроки на літературній ниві. Проте виникало чимало проблем з виданням творів, адже на теренах Російської імперії українська література вважалася “літературою другого сорту”. Поїздка до Львова у травні 1890 року започаткувала співпрацю письменника з західноукраїнськими виданнями. Проте найбільшого значення для нього набуло знайомство з Іваном Франком, яке переросло згодом у велику дружбу та сприяло кристалізації творчого таланту обох письменників.

Обидва митці не тільки активно листувалися, а й не раз зустрічалися у Львові та на відпочинку у Карпатах, у гуцульському селі Криворівня, що набуло у той час слави “Українських Афін”, де збиралися представники літературно-мистецької еліти України.

Лише влітку 1911 року вдалося Коцюбинському завітати до Карпат, про що й свідчать його слова: “Хочу набутися”, тобто натішитися красою природи і таємничим світом Гуцульщини. Відчуття казковості карпатського життя, бажання написати про “незвичайний казковий народ” — гуцулів, не полишає письменника. Він вивчає їхнє життя, звичаї й побут, проймається духом гірської природи, проводить увесь час у мандрівках у горах, повертаючись з полонин з оберемками квітів, знайомиться з місцевими мешканцями.

Ось так народжувалися його знакові “Тіні забутих предків”.

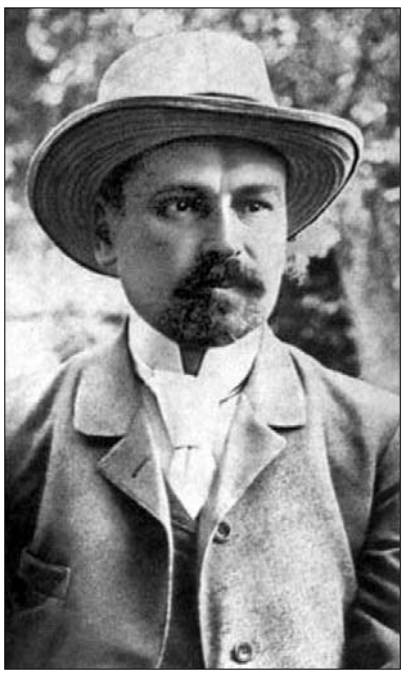

Михайло Коцюбинський

Як правдиво відтворив він мову, культуру й побут Гуцульщини — неначе народився і виріс серед Карпатських гір. Та письменник прагне до розкриття внутрішнього світу своїх героїв, їхньої психології. Це споріднює його творчі пошуки з найкращими традиціями європейського письменства того часу — імпресіонізмом.

У глибокому реалізмі й силі типізації Коцюбинського переконується кожний, хто побував на Гуцульщині навіть через півстоліття після автора “Тіней забутих предків”. І першим, хто осягнув це та відтворив поетичне слово Коцюбинського на кіноекрані, був великий український режисер Сергій Параджанов.

Чаклун українського кінематографа

У його житті усе траплялося, “як в кіно”. Наче зірка з іншої галактики, увірвався він у кінематографічний світ своїм фільмом “Тіні забутих предків”, а потім — світова слава й утиски з боку влади, роки ув’язнення та заступництво світової еліти, фанати і прихильники навколо нього, екстравагантні вибрики. Гідно подиву, як спроможна була прожити ця епатажна й невгамовна людина усе своє життя усупереч здоровому глузду та загальноприйнятним нормам поведінки.

Непересічна особистість Сергія Параджанова, починаючи з походження. Його батьки, вірменські біженці з Туреччини, опинилися у Грузії, де й народився він 9 січня 1924 року. Тривалим був його шлях до кіномистецтва: розпочинався у Тбілісі, а потім у Москві, у ВДІКу, куди перейшов із Московської консерваторії.

За спогадами Георгія Якутовича, усе почалось з Київської виставки Федора Манайла, самобутнього художника з Ужгорода. Режисер захопився твором Коцюбинського і відкрив для себе незнаний світ Карпат. Гідно подиву, як Сергій Параджанов, вірменин за походженням, був спроможний на глибоке занурення в органіку українського національного характеру. Непослух у мисленні, він творив усупереч канонам соцреалізму та зовнішнім обставинам. Він вже визрів до якісно іншого мистецтва, до естетичного відкриття свого кінематографа.

Хвиля суспільної активності збіглася з художніми можливостями, рівнем обдарування і честолюбством багатьох митців, що згуртувалися навколо ідеї екранізації “Тіней...”: це Юрій Іллєнко, Лариса Кадочникова, Іван Миколайчук, Лідія Бестаєва, Іван Чендей, Георгій Якутович, Мирослав Скорик, Спартак Багашвілі та інші.

Фільм народжувався важко, навіть драматично, адже для відтворення феєричного твору Коцюбинського мовою кіно потрібно було віднайти нові екранні метафори, які б допомогли створити нове мистецьке явище. Надто незвичним був матеріал, надто високо було поставлено планку естетичного осягнення першоджерела, надто неординарний зібрався творчий ансамбль. До того ж роботу ускладнювали суперечки між режисером і оператором Юрієм Іллєнком. Конфлікт, що виник між ними, базувався, певно, не лише на ґрунті творчих розходжень, а й на вибухових темпераментах цих двох видатних особистостей.

У масові сцени запросили зніматися винятково гуцулів, які принесли в картину відповідний типаж, достеменність поведінки і одягу. Особливе місце посідає новаторська робота з кольором завдяки операторському мистецтву Юрія Іллєнка. Однак чи не найбільше важила надзвичайна органічність у фільмі Івана Миколайчука — виконавця головної ролі. У перші ж секунди зйомок Іван перевернув уявлення про образ головного героя. “...Юний, страшенно схвильований, він світився дивовижним світлом...” — згадував Сергій Параджанов.

Ось так режисер-вірменин створив кінематографічний пам’ятник гуцульській культурі.

Із виходом на екран фільму Сергія Параджанова “накрила” всесвітня слава, а “Тіні...” почали збирати врожаї визнання, зокрема отримали нагороду на міжнародному кінофестивалі в Мардель-Плата (Аргентина). До Києва надходили повідомлення про нові нагороди, зокрема у Римі (фестиваль фестивалів) — Кубок фестивалю, приз Британської кіноакадемії 1966 року за найкращий зарубіжний фільм, в Салоніках — найвища нагорода — Золота медаль за найкращу постановку, почесні дипломи в Мельбурні та Сіднеї. Жоден фільм у світі на сьогодні не удостоєний такої кількості призів, медалей і дипломів.

До нової краси...

Михайла Коцюбинського не стало 12 квітня 1913 року. Доля поставилася до нього безжалісно — усього 48 років судилося йому прожити. Газета “Рада” повідомляла, що у скорботній процесії взяло участь понад три тисячі людей. Видатному митцеві присвятив Олександр Олесь свої натхненні поетичні рядки “Над могилою М. М. Коцюбинського”...

...Прем’єра “Тіней...”, що відбулася у вересні 1965 року з нагоди 100-річного ювілею Михайла Коцюбинського у кінотеатрі “Україна”, обернулася на політичну акцію, очолювану письменником Іваном Дзюбою та підтриманою журналістом В’ячеславом Чорноволом і молодим поетом Василем Стусом. Вони й закликали присутніх у залі до протесту проти політичних репресій у СРСР. Проте “режисером скандалу” влада вважала саме Параджанова, якого й звинуватили в усьому. Вона й помстилася режисерові потім — на початку 70-х ув’язненнями і роками творчого простою.

Сергій Параджанов помер 21 липня 1990 року у Єревані. Його поховали у місцевому пантеоні між могилами композитора Арама Хачатуряна і письменника Вільяма Сарояна.

А потім доля наче схаменулася й принесла митцеві численні нагороди, зокрема звання народного артиста України у рік смерті, а рік по тому — Шевченківську премію.

На фасаді 8-поверхового київського будинку, що на проспекті Перемоги, 1, з’явилася меморіальна дошка з написом: “Тут жив великий український режисер Сергій Параджанов, 1962—1974”. А звідти легко дістатися до Кіностудії ім. О. П. Довженка, щоб покласти квіти до бронзового Майстра — пам’ятника на мармуровому постаменті. У скульптурній композиції — дуга з головою Сергія Параджанова, а під нею — обличчя знаменитих героїв “Тіней...” — Івана й Марічки — обличчя Івана Миколайчука та Лариси Кадочникової.

“...Не мені пам’ятник, а світу Параджанова! — усміхається Лариса Валентинівна. — Нехай заздрять! Адже я зіграла у найкращому фільмі про гуцульських Ромео і Джульєтту”.

Земні шляхи обох митців завершилися далеко від Карпат, але зачарували їх легенди і казки карпатського краю. Прах Коцюбинського спочив у землі чернігівській, а невгамовна душа Параджанова ще й нині не має спокою. Лине вона, сердешна, понад горами карпатськими, адже їй мало Кавказу, тому й прагне до інших — космічних просторів, до інших світів, до нової краси...

Іван і Марічка — Іван Миколайчук та Лариса Кадочникова